

ISSN 1857-4424

Nr. 11 (137) • Casa de Creație a Republicii Moldova • noiembrie 2022

Realități Culturale

REVISTĂ DE ETNOGRAFIE, FOLCLOR ȘI CULTURĂ CONTEMPORANĂ

Iulia Palit

Sumar

ION DOMENCO

Satul meu, din plămădiri cerești.....1

ANA BURDUJA

Lectura — formă a fericirii.....4

MARIANA COCIERU

Memoria colectivă și conservarea conștiinței naționale.....6

RAIA ROGAC

Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu” la 145 de ani!.....11

VETA GHIMPU MUNTEANU

Iulia Paliț: „Mereu am avut nevoie
de puțină dragoste în plus”14

ANDA-CRISTINA VAHNOVAN

Vincent van Gogh sau floarea tristă.....22

ȘTEFAN SOFRONOVICI

Dumitru Dorin Prunariu, cosmonautul tuturor
românilor omagiat la Chișinău23

COLEGIUL DE REDACȚIE

Pavel Popa, redactor-șef

Veta Ghimpu-Munteanu,
Teleradio-Moldova

dr. hab. Victor Ghilaș

dr. Mariana Cocieru

dr. Varvara Buzilă,
Muzeul Național de Etnografie
și Istorie Naturală

Gheorghe Nicolaescu,
muzicolog

Societatea culturală

Casa de Creație a Republicii Moldova

Proiectul „Realități Culturale”

Telefoane: (022)20-25-53, 069392909 (Ion Șarban)
Mob.: 069 39 24 98 (Pavel Popa, redactor-șef)

www.casadecreatie.md

Vizitați site-ul

www.casadecreatie.md

Acest site reprezintă mijlocul tehnic, care
ne permite să ogindim și să arhivăm
activitatea cultural-artistică de amatori și a
meșterilor populari din republică.

Site-ul conține **arhiva digitală a revistei
Realități Culturale**, disponibilă gratuit.

Compartimentul **Librărie** prezintă
informații privind literatura metodică-
științifică, de artă autohtonă și universală,
necesară pentru instituțiile primare de
învățământ artistic din republică.

Rubrica **Evenimente culturale artistice**
va ține la curent cititorul cu diverse eve-
nimente din viața culturală a țării, con-
tribuind la promovarea și popularizarea
culturii naționale.

În curând, pe site va fi disponibilă o **hartă
interactivă** a satelor, raioanelor și zonelor
folclorice.

ISSN 1857-4424

E-mail: casadecreatie@gmail.com, popapavel55@gmail.com
Adresa: mun. Chișinău, str. București, 68, oficiu 338
Paginare și machetare: Igor Condrea

ION DOMENCO

Satul meu, din plămădiri cerești

Șamalia mea dragă și scumpă, de prin părțile Cantemirului, este o localitate întemeiată de proprietarul Ion Delari, potrivit unor surse — la 1793, alte izvoare indicând anul nașterii 1794. După cum se știe, satul s-a înălțat pe locul unei seliști părăsite de tătari, de la care s-a păstrat denumirea unei văi cu o lungime de circa 14 km, *Șamalia*.

Această vatră este străbătută de râșorul cu același nume, Șamalia, care, după ce trece prin mai multe localități, se varsă în râul Larga, Cahul.

La est se întind terenuri deluroase, numite *Hârtoape*. Peste deal, spre Sadâc, e *Valea lui Țanca*. La vest, începe pădurea de la Haragâș, parte a

faimoșilor Codri Tigheci (rezervație naturală ocrotită de stat, cu o suprafață de cca 2.500 ha), despre care Dimitrie Cantemir pomenește în lucrarea sa *Descrierea Moldovei* (sectorul dinspre Șamalia purtând numele de Tufari — n.n.).

Alte locuri: *Chetrăria, Lutăria, Hârtopul Răileanului, Japașca, Muchia cea Mare, Podișul, Răzășia, Răzoarele, Sacâzul, Sasâghiolul, Valea Enichioiului, Valea Șamaliei, Valea Bobocicâi* ș.a.

Ca unitate administrativ-teritorială, Șamalia a făcut parte, de-a lungul anilor, din raioanele Baimaclia, apoi Leova, Comrat și, din 1977 — Cantemir. În rezultatul reformei

administrativ-teritorială din 1999, primăria a fost desființată, localitatea fiind inclusă în componența comunei Vișniiovca, județul Cahul, în jurisdicția căreia s-a aflat între aa. 1999—2003, după care s-a revenit la primăria Șamalia... și așa își duce cursul prin ani.

Iar în ceea ce privește locuitorii, ce pot spune? Nu voi face mare descoperire dacă am să afirm că înainte vreme, erau mai omenoși, mai ospitalieri, mergeau în ospeție unul la altul, mai cu seamă de sărbători, cu ocazie și fără, cu și fără invitație deschideau poarta rudelor, așa, pentru „a da bună ziua“. Și erau mai veseli, mai optimiști chiar, puși pe glume. Îmi amintesc cum de sărbători, cu precădere bărbații, se adunau în centrul satului, unde preț de câteva ore povesteau fel de fel de întâmplări haioase, snoave, bancuri, amintiri hazlii. Tot acolo se mai puneau la cale cum se va petrece Hramul, Crăciunul și Paștele, dacă va fi tocmită (să cânte la hora satului) fanfara de alămuri din Haragâș; se discuta cum va fi anul, ce iarnă îi așteaptă, când și cine se va prinde cioban la turma de mioare, unde vor fi amplasate în anul ista stânele, dar și cine va mai juca nunta la toamnă, cine va pleca la armată ș.a.

Secvență, strada centrală a satului

Nu știu: ori vremurile cumplite de după război și foamete, ori credința și frica de Dumnezeu îi făcea pe săteni mai uniți, mai prietenoși... Țin minte că sora mamei, Mărița, care locuia în alt capăt de sat, de câte ori trecea pe la magazin, bufet, punctul medical, numai decît venea pe la „lelea Lucheria“, așa, pur și simplu,

Biserica cu Hramul Sf. Gheorghe din Samalia

să vadă ce mai face. Mai ales duminica sau de sărbători, alături de bădița Timofei ne păseau pragul casei. După ce dădeau binețe, se așezau pe prisma casei, curat măturată în ajun, și mai stăteau la taclale cu părinții. Semințele prăjite de floarea-soarelui erau un fel de „trecere de vreme“. Vara, de cele mai multe ori mâncam cu toții agude, căci dudul nostru, înalt, viguros și roditor, nu avea pereche în sat. Iarna, de Crăciun, mă urcam pe cea mai de sus creangă a lui, ascultând dacă se aud primii colindători. Și astfel porneam cu colindatul (în Șamalia — cu „Florile dalbe“ — n.n). Nu de alta, dar nu voiam nici să spargem gheața, dar nici să pornim ultimii...

Mai era în sat nana Tudora, moașa celor șapte copii ai mamei, născuți acasă, slavă Domnului, toți sănătoși. Întrucât a moșit-o, mama, fiindu-i recunoscătoare, ne-a îndemnat să-i zicem nană, să mai trecem pe la ea, s-o ajutăm. Sâmbăta, când mama scotea pâinea din cuptor, o alegea pe cea mai rumenă, o învelea într-un ștergar și ne trimitea să i-o ducem

acasă. De cele mai multe ori, mergeam eu. Îmi plăcea s-o mai întreb ce face, să-i transmit sănătate din partea familiei. La rîndul ei, nana Tudora mă netezea pe cap, iar la plecare îmi dădea o sticluță cu borș acru s-o duc mamei. Irezistibil borș: făcînd calea întoarsă, mă opream de 2-3 ori să-l gust. Alteori, nana Tudora intra pe

la noi, mai stînd de vorbă, mai căinîndu-se din cauza bătrîneții. Parcă o aud și acum: „Uite, fa Lucherie, de la ce să fie asta, nu înțeleg și gata! De ieri mă doare în piept, da nu așa, da mă frige și mă arde, de parcă scurmă și zgârie o găină, nu alta!“.

Tot în mahala ceea trăia și mama Maria a lui Vasile Odagiu, o rudă de-a noastră, care adeseori îi împrumuta mamei cîte o sită de făină, 2-3 pumni de fasole. Pe drumul ce ducea spre bădița Ștefan, fratele mai mic al tatei, locuia mama Cleopatra, văduvă de război, cu multe necazuri, dar și cu o inimă cît soarele de mare, caldă și bună la suflet. Mereu binevoitoare, intra, stătea la sfat cu mama, o mai îndruma. Alteori îi zicea: „Fa, Lucherie, da tu cînd mai dormi, că aseară mă întorceam tîrziu acasă, iar la tine ardea lampa? Torceai, împleteai ceva? E adevărat, că și eu dorm cam puțin. Cînd latră cîinele sau aud ceva afară, mă scol, dar încerc să nu deschid prea tare ochii, ca să nu-mi fugă somnul...“. Mama ofta, jelind-o, știa că-i singură și în casă și pe lângă casă și-i vine și mai

greu... Și mai avea mama Cleopatra, chiar lângă gard, un prasad de toată frumusețea, deosebit: înalt, rotat, cu niște fructe mălăiețe, de se topeau în gură. Gardul din nuiiele nu era o mare problemă pentru noi. Ne strecuram înăuntru fără prea mare efort, culegeam de pe crengi perele galbene ca aurul, mai scăpînd pe jos cîte una-două. Stăpîna, bănuiesc, ne vedea de multe ori „isprava“, dar, prea bună la inimă, nu ne-a probosit, nu s-a jeluît părinților.

...Timpul curgea, copacul avea tot mai puține fructe, pînă într-o zi, cînd, apropiindu-ne de gard, am zărit o grămăjoară de prăsade, pe care puteai ușor să le iei, băgînd mîna printre nuiiele. Primul semn au fost obrazii, care îmi ardeau de rușine. „De azi înainte să nu mai văd niciunul că sare gardul sau trece printre nuiiele spre prasadul mamei Cleopatra!“, le-am ordonat celorlalți. Acum, peste ani, rămîn cu același sentiment: mama Cleopatra a avut nu numai un suflet mare, ci și multă înțelepciune. Mde, prăsadele se trec, dar omenia, obrazul rămîne...

IREPETABILII ANI AI COPI-LĂRIEI...

Ca și fiecărui copil, mi s-au întipărit pentru mult timp frumoșii, nevinovații ani ai copilăriei. Nu pot uita anii de școală, semenii din mîhală, cu care inventam diferite jocuri, puneam la cale zilnic noi năzbătii, dar și zilele de odihnă, sărbătorile, cînd sătenii ieșeau pe la porți, stăteau de vorbă, discutau despre bucuriile și grijile casei, ale satului, puneau „lumea la cale“, făceau schimb de experiență (cine face clacă, șezătoare, cine a mai meșterit un război de țesut, cît vin a făcut, cum se pun murăturile, cum se fac conservările pentru iarnă ș.a.). Da horele și Jocul Mare a doua zi de Crăciun și de Paște, la care se aduna tot satul — de la mic la mare!- cine le uită oare?

Copilăria mea, ca și a tuturor copiilor de la țară, mi-a rămas în memorie nu numai prin jocurile dragi, interesante, inspirate, inedite, nu numai prin implicarea-mi în tot felul de munci casnice, agricole, dar mai ales datorită sărbătorilor creștine,

tradițiilor, obiceiurilor cunoscute și învățate de la părinți și rude.

Țin minte cum alergam la recreația mare până în cimitirul satului, aflat chiar în preajmă, căutând-o cu înfrigurare pe mama Chilina, sora mai mare a tatălui, o femeie cu mare credință în suflet. Întrucât nu i-a dat Dumnezeu copii, avea o afecțiune aparte pentru noi, nepoții. De cum ne zărea, ne făcea semn cu mâna să ne apropiem de lăicerele așternute pe iarbă, unde erau aranjate frumos cozonac, pască, ouă roșii, bomboane. Femeile ne împărțeau cu bunăvoință aceste pomeni, iar noi, radiind de bucurie, făceam cale întoarsă la școală. De fiecare dată, în mijlocul cimitirului, îl puteai vedea pe moș Petrea Stiharu, rămas în amintirea sătenilor ca dascălul satului. Unii chiar îi ziceau părintele Petrea. Fidel credinței creștin-ortodoxe, se încumeta să organizeze și să officieze și în acele vremuri de restriște, de prigoană a tot ce era dumnezeiesc, rânduieștile bisericești. Seara, pe ascuns, asumându-și mari riscuri, făcea prohoduri, binecuvânta mesele de pomenire, presta alte servicii divine. Acasă la dumnealui se păstrau steagurile, sfeșnicul, alte attribute funerare, dar mai ales o mulțime de cărți religioase, pe care le dosise atunci când sovieticii au devastat și au dărâmat biserica satului. A rămas în memoria sătenilor și ca un bun învățător în perioada de după Al Doilea Război Mondial. Mătușa Grăchina își amintea că,

uneori, la sfârșitul lecțiilor, învățătorul le mai turna „elevilor” câte o picătură de vin de cel bun. Cine știe,

Constantin, om cu verticalitate și cu demnitate. În pofida tuturor vitregiilor timpului, a rămas neînfrânt. De

Troița din centrul satului

poate astfel îl pomenea pe feciorul Gicu, care s-a stins, sărmanul, în anii grei de foamete. Cică, moș Petrea fu chemat să-i petreacă pe ultimul drum pe 4 săteni, dar revenit acasă, se pomeni că trebuie să dea comandă de... 5 cruci, căci, lihnit de foame, slăbit de suferință, închise ochii și feciorașul drag.

Îmi stăruie și acum în fața ochilor: luminat și blând la față, cu părul sur, barbă alba-albă, de parcă era ninsă. Cu mers liniștit, făcea orice lucru cuviincios, cu evlavie și credință. Meritul dumnealui este că a crescut și a educat un brav fecior,

fapt, trebuie de adăugat că mai toți descendenții dinastiei Stiharu au fost oameni gospodari, cu credință în Dumnezeu, unii fiind deportați în Siberia. Au rămas, însă, tari și dârji, cu dragoste de neam, cu credință în Dumnezeu, chiar și acolo, departe de casă.

Of, că multe mai sunt de povestit...

Într-o vreme, satul Șamalia era înconjurat de podgorii roditoare, aici activa și o fabrică de prelucrare a strugurilor, un atelier, unde câțiva dogari reparau și meșteureau butoaie. Precum era „la modă”, gospodăria colectivă era condusă de un venetic, ajuns pe la noi din stepa Rusiei, care cu greu a prins a lega câteva cuvinte în limba noastră. Vine el într-o bună zi la acei dogari, pentru a le da „indicații prețioase”. Le urmări mișcările, văzu și rezultatul muncii acestora, pentru ca, într-un moment, să le zică grav și autoritar: „Muncați voi bine, nu zic, dar e timpul să treceți la metode avansate, cum ar fi diviziunea muncii. Știți ce-i asta? Dacă până acum fiecare dintre voi făcea de unul singur câte un butoi, de azi înainte o să lucrați cu toții la un butoi. Bunăoară, Victor pregătește doagele, Grigore — cercurile, Toader — fundul, iar mata, moș Ioane... (care, spre deosebire

Pastele Blajinilor

de ceilalți, mai tineri, nu cunoștea o boabă de rusă-n.n), o trânteste, nici în rusă, nici în română... „prosto staviși ăto dno“ (pur și simplu, pui acest fund), ați înțeles?“ Ceilalți dau afirmativ din cap, adică, e totul clar, iar moș Ion sare de colo supărat: „Păi numacă, hâtrii s-or juca cu doagele, da prostul să pună fundul! Nu, așa nu merge!“ se răsti bătrânul. „Șeful“ rus, care-l cunoștea pe moș Ion drept un bun specialist, dar nepricepând de ce-i nemulțumit, se miră de ce nu înțelege un lucru elementar și repetă iarăși: „A mata, moș Ion, prosto staviși ăto dno!“ Moș Ion, enervat la culme, trânteste barda și o ia spre ușă. Ceilalți îl liniștesc, tot explicându-i că nimeni nu-l face prost, că din limba rusă în română acest cuvânt înseamnă „pur și simplu“, după care acesta se mai ogoiește, zicând așa ca să-l audă toți: „Apu așa și trebuia să spună de la bun început deșteptul ăsta de „șef al nostru“, care ar fi tare bine să învețe

limba, odată ce s-a oploșit, nepoftit, prin aceste locuri!..“

Ce să vă mai zic? Prin multe au avut a trece și mai trec consătenii mei, bunii mei consăteni...Nu pot uita, dar cum să uiți? Îmi reapar și azi în memorie zilele din Săptămâna Mare, când mama se scufunda în pregătirile de sărbătoare: pregătea și cocea cozonac, pască, covrigei, hulași, vopsea ouă; se făcea luntre și punte, pentru a reuși să cârpească, să lipească cu lut și să vâruiască pereții, pentru ca, așa ca la toți oamenii gospodari, casa noastră să fie curată ca un ou; să le rânduiască pe toate, astfel încât să putem întâlni cum se cuvine Învierea Domnului. Desigur, ne găsea și nouă de lucru — să facem curat, să măturăm ograda, dar cea mai importantă grijă era... vâruitul pomilor din ogradă și livadă. Nu știu de ce, dar, când îmi aduc aminte de cea Săptămână Mare din preajma Paștelui... acel miros de var, care înprospăta și înfrumuseța tulpina

pomilor și cuprindea toată ograda, îl simt parcă și acum, peste atâția ani...Văd aievea pomii, unul mai frumos și mai falnic ca altul, fiecare dintre noi având câte unul, pe care-l aveam în mare grijă anul împrejur... Conform frumoasei tradiții, asemenea am procedat și eu, fiecare din cei 3 copii și 7 nepoței având pe lângă casă pomul său, pe care-l vâruiește în fiecă primăvară...

Ah, Șamalia! Așa mic cum este acest sat, situat într-o vale și străjuit de două dealuri, cu case mai vechi și mai noi, înșiruite ca mărgelile pe ăță, îmi este drag ca ochii din cap, căci este al meu, al părinților și străbunilor mei. Aici am văzut lumina zilei, am rostit primul drag cuvânt „mama“, am mers la păscut oițele și capra pe imaș, am mers la școală, mi-am făcut primii prieteni, am visat și m-am îndrăgostit pentru prima dată... Mă simt legat cu multe fire de acest loc de pe pământ, căci de aici mi-am luat zborul în lumea mare.

ANA BURDUJA, SPECIALIST SUPERIOR, DIRECȚIA GENERALĂ ÎNVĂȚĂMÂNT CANTEMIR

Lectura — formă a fericirii

Scriitorul este regele Cuvintelor și inginer al sufletelor omenești. Astfel de scriitor este și Ion Domenico, scriitor, publicist, jurnalist de la Sudul Basarabiei, originar din s. Șamalia, raionul Cantemir.

La data de 27 octombrie 2022, în ziua când am sărbătorit-o pe stil vechi pe Sfânta Preacuvioasă Maică Parascheva de la Iași, Ocrotitoarea Moldovei, Comisia metodică „Limba și comunicare“ a profesorilor de

limba și literatura română și bibliotecarii școlari din raionul Cantemir au desfășurat, la Gimnaziul M. Eminescu din orașul Cantemir, o întâlnire de suflet cu scriitorul Ion Domenico cu genericul **Lectura este o formă a fericirii, ultima la care vom renunța!**, în cadrul căreia s-au făcut lansarea cărților: „**Lacrima Basarabiei**“, „**Dorul — izvor tămăduitor**“ și „**Nistru curge, amintirile rămân**“, autor Ion Domenico.

Moderatorii evenimentului — Marina Doina, cl. XII și Dumitru Cozlov, cl. XI, LT D. Cantemir, or. Cantemir au menționat că Ion Domenico a activat în presa locală, deținând timp de 15 ani funcția de redactor-șef al ziarului raional, corespondent special pentru un șir de publicații regionale și republicane, agenții de presă, la Teleradio Moldova. Este Laureat al Uniunii Jurnaliș-

tilor din R. Moldova, al Uniunii Ziaristilor Profesioniști din România, al Asociației Jurnaliștilor de Mediu și Turism Ecologic din R. Moldova, al Premiului *Pana de Aur* al SVP din RM, al companiei *Teleradio Moldova* „Pentru activitate prodigioasă în sfera audiovizualului”, membru al colectivului de autori al itinerarului documentar-publicistic ilustrat „Localitățile Republicii Moldova”.

A editat articole și schițe în publicații din România, Bulgaria, Belgia, Rusia, Italia. Schițele sale au fost incluse în culegerile *Cetățeni de Onoare* (1984), și *Săraccii despre ei înșiși: 20 de destine dramatice ale moldovenilor* (2002), este coautor al monografiilor *Podgorenii* (2003) și *Glia din Valea Tigheciului* (2005), a editat o serie de cărți — *Luminile dorului* (2009), *Alfabetul demnității* (2015), *Drumul spre casă* (2017), *Eroi au fost, eroi mai sunt...* (2018), *Fereastra sufletului* (2019), *Lacrima Basarabiei* (2020), *Dorul-izvor tămăduitor* (2020), *Nis-*

tru curge, amintirile rămân (2021), *Cenac — cuib de dor* (2022), *Sărata-Răzeși, de pe malul Prutului* (2022). Ion Domenco este Cetățean de onoare al raionului Cantemir, numele dumnealui e înscris în Cartea de Onoare a raionului Cantemir.

Organizatoarea evenimentului, subsemnata, dar și alți vorbitori — Svetlana Derivolcov, profesoară, Gimnaziul M. Eminescu din s. Bai-

străbune, omenia, adresarea blajină unul față de altul, prin a rosti sau a scrie un rând frumos, un vers, a citi o carte, a o promova. Scriitorul Ion Domenco este înainte de toate un îndrăgostit de viață, de această palmă de pământ, de tot ce e sacru, frumos și drag ființei sale. Despre aceasta ne-o spune chiar eul său poetic: *Dar cel mai mult mi-e dor de viață / De casă, nucul cel din prag, / Mi-e dor de-o nouă dimineață, / Mi-e dor de tot ce-mi este drag!*“

Evenimentul a fost „înfrumusețat” de o expoziție a cărților și semnelor de grație ale omagiatului, evoluarea reușită a elevilor LT D. Cantemir și a Școlii de Arte V. Hanganu — Cristina Chiosa, Marina Doina, Andriana Beșleagă, Margareta Doina, care au recitat versuri semnate de protagonist, iar Albina Bagrin a adus în scenă melodii inspirate, ce au întregit de minune atmosfera de adevărată sărbătoare a Cuvântului scris și rostit, a Cărții, a Lecturii, ca formă a fericirii.

Ion Domenco, spune profesorul Ioan Nimerciag din Moinești, Bacău, este „un publicist și patriot desăvârșit, cu verticalitate și demnitate, mereu în slujba țării, a poporului, iar prin ceea ce face contribuie la instruirea și educarea cititorului, a tinerei generații”.

Îi urăm scriitorului, pământeanului nostru, publicistului și jurnalistului Ion Domenco mult succes, inspirație, noi realizări!

Memoria colectivă și conservarea conștiinței naționale

În demersul de față ne vom referi la articolul „Folclorul — factor de conservare al conștiinței naționale” semnat de Sergiu Moraru cu referire la conștientizarea de către folcloriștii din Basarabia a necesității imperioase de a salvagarda elementele de cultură tradițională ale românilor din Republica Moldova, Ucraina (reg. Odessa, Cernăuți, Nikolaev, Kirovograd), Federația Rusă (țin. Krasnodar) în perioada postbelică. De asemenea, vom reflecta asupra dezvoltării nivelului cercetărilor folcloristice prin stabilirea criteriilor științifice de investigare și publicare a materialelor de folclor înregistrate pe teren, cu paralele necesare privind apariția primelor culegeri de memorie culturală în folcloristica românească.

Folclorul, ca act nemijlocit al creației artistice a civilizației umane, începe să ia contururi încă în etapele străvechi ale evoluției comunei primitive. Conștientizarea culegerii elementelor de creație populară apare cu mult mai târziu și ia amploare abia la începutul secolului al XX-lea când s-a purces la cercetarea produsului etnofolcloric din perspectiva disciplinelor noi constituite: folcloristica, etnomuzicologia, etnografia și etnocoreologia.

Avându-și înfipte adânc rădăcinile în istorie, conștiința națională a românilor a cunoscut o adevărată maturizare abia după istoricul act de la Alba Iulia, când s-a desăvârșit unitatea de stat a României, aspirație legitimă a poporului nostru, precum și un rezultat conștient al unui înde-

lungat proces istoric. Conștiința de neam care precedă faptele istorice, care se bazează pe ideea unității de origine, limbă, cultură, reprezintă nu

„descoperirea târzie a unor cărturari români sau străini, ci rodul **memoriei colective**, o veche moștenire limpezită de-a lungul vremii de propria experiență de viață a neamului nostru” (Pop, 1998, p. 100).

Chiar în deschiderea articolului său Sergiu Moraru menționează: „Creația populară, fie ea literară, muzicală, coregrafică sau decorativ-plastică, reflectă în mare măsură chipul unui popor, spiritualitatea lui” (Moraru, 1992, p. 173). E adevărat că doar prin unitate există și rezistă ființa națională. Reflectând asupra rezistenței conștiinței naționale cercetătorul sublinia: „orice cuceritor caută să rupă victima de

tradițiile ei, de istorie, de morminte, s-o arate nudă și tributară culturii lui. O ilustrație concludentă a acestui fenomen o constituie starea de lucruri din cultura basarabeană de la 1812 până în zilele noastre. Numai superioritatea ideatică și artistică a creației noastre populare față de cea străină, propusă, când prin minciună, când forțat, a salvat o cultură autentică, o cultură de cel mai înalt umanism, fără de care harta Europei ar avea nu pete albe, ci pete negre” (Moraru, 1992, p. 173).

Până a ajunge la etapa pe care o elucidează Sergiu Moraru în articolul său, vom face un excurs în istoria salvagădării patrimoniului cultural din perspectiva cercetătorilor preocupați de același subiect. Vom clarifica etapele de documentare a faptelor de folclor: de la rudimentarele consemnări pe teren a oamenilor simpli, pasionați de cultura populară, până la instituționalizarea acestor cercetări.

Îngemănarea dintre daci și romani a fost una fructuoasă și rezistentă. Istoria ne demonstrează că năvălirile expansioniste dintre cele mai diverse n-au avut decât efecte neînsemnate asupra ființei românești. Mai mult de o jumătate de veac de constrângeri morale, sociale, politice și economice precum și numeroasele cotropiri teritoriale nu numai că nu au reușit să dezbinе integritatea națională, dar și mai mult au întărit conștiința spirituală a acestui popor. Istoricul Nicolae Iorga, cu referire la consolidarea poporului român, menționa că doar prin grai și tradiții ne-

am legat între noi atât de profund, cum numai puține popoare în lume au reușit. Abundența și varietatea spirituală a culturii populare românești este explicată de asemenea de statornicia perenă a acestui popor în matricea sa administrativ-teritorială. Aceasta nu înseamnă imobilizarea, obscuritatea sau stagnarea dezvoltării unui popor, deoarece, antropologic explicând, acest fenomen este imposibil. Continuitatea spirituală a unui popor văzută prin prisma artei sale, dar și prin cea a vecinilor trebuie calculată nu cantitativ, ci calitativ, adică lărgind orizonturile valorilor simbolice, reducând din obscuritate și măbind suprafața de condiționare reciprocă. Despre destinul, dezvoltarea marilor personalități istorice putem afla din cultura poporului căruia îi aparțin. Iar premisele, care de-a lungul istoriei încearcă să ne tâlmăcească altfel evenimentele decât sunt în realitate, au suferit întotdeauna eșec. Și aceasta doar din cauza stabilității conștiinței de sine a poporului român. Ceea ce ne caracterizează pe noi, basarabenii, este învaziunea zadarnică a sovieticilor de a ne rupe de limbă, istorie și neam, iar revenirea la matricea spirituală a fost doar un moment de revenire din frenezia totalitaristă.

Conștientizarea salvagădării patrimoniului imaterial nu ar fi fost posibilă, dacă strămoșii noștri nu ar fi înțeles fenomenul unității limbii și a culturii. Încă din perioada migrației popoarelor, când constituirea etnică avusese loc, iar poporul era nevoit să-și găsească adăpost pe alte meleaguri din cauza năvălitorilor, acest neam a întâlnit în calea lui oameni care vorbeau aceeași limbă, care interpretau aceleași cântece, care aveau aceeași îmbrăcăminte și practicau aceleași obiceiuri. Ulterior interesele sociale, economice, culturale îi orientau spre aceiași semeni care purtau numele de „român”. Asemănările și deosebiri sesizate la megieșii de dincolo le-au demonstrat unitatea de neam, grai și cultură.

Unirea politică din 1918 a fost precedată de unirea culturală, care s-a realizat doar în baza culturii po-

ulare. Cercetată de cărturari, integritatea culturală a demonstrat nu o dată unitatea sufletească a românilor, factorul forte în incitarea conștiinței naționale și punctul culminant în realizarea unirii principatelor.

Mișcarea folcloristică constituită pe la mijlocul sec. al XIX-lea în baza filonului cultural-științific existent urma să finalizeze tendința de unire a poporului român. Cronicarul Miron Costin în letopisețul său aducea argumente etnografice în privința asemănărilor de port și trăsături spirituale dintre români și romani pentru ca „să să cunoască niamul cu obiceiurile că au ieșit de la Râm” (Costin, 1957, p. 63). Și ilustrul cărturar Dimitrie Cantemir afirma în *Descrierea Moldovei* că rădăcinile obiceiurilor și credințelor poporului român trebuie căutate la strămoșii daci și romani (Cantemir, 1998, p. 206-214). Ulterior ideea latinității tradițiilor și obiceiurilor noastre a fost susținută și de corifeii Școlii ardelenice: Samuil Micu Klein, Ion Budai-Deleanu, Petru Șincai, Dimitrie Țichindeal ș.a., reprezentanți ai iluminismului, care au apreciat patrimoniul cultural nu numai din punct de vedere documentar-istoric, dar și mitologic, și etnopsihologic.

A doua jumătate a sec. al XIX-lea vine cu o orientare nouă inițiată de Vasile Alecsandri, care în preocupările sale folcloristice nu a dispersat națiunea, ci, întocmind culegerea *Poezii populare ale românilor*, a inclus creații din Moldova, Muntenia și Transilvania.

Un merit deosebit l-a avut și reductabilul folclorist și etnolog Bogdan Petriceicu-Hasdeu, care pentru întocmirea vestitului său dicționar a expedit *Chestionariu limbistic-mitologic pentru culegerea și descrierea moravurilor, instituțiilor și datinilor noastre* în întreg arealul românesc, astfel urmărind nu doar intențiile cultural-științifice, ci și politice. Trezirea conștiinței naționale se întetește odată cu apariția publicațiilor *Dacia literară* și *Magazin istoric pentru Dacia*, precum și a programelor de ordin folcloristic susținute de aceste ediții. În aceeași ordine de idei, renumitul folclorist

Alexandru Lambrior îndemna cu referire la cercetările etnofolclorice de teren: „De voim să venim la oarecare drepte încheieri istorice, limbistice și literare asupra neamului nostru, trebuie să adunăm cântecele, poveștile, basmele, zicătorile, așa cum le are poporul, chiar de ar fi în sute de variante. Numai adunându-se toată literatura populară din toate părțile Daciei vom putea dezlega întrebările: care au fost ideile și credințele ce au încheiat neamul românesc în negura vremurilor trecute” (Apud Chițimia, 1968, p. 245).

Treptat culegerile folclorice se extind, cuprinzând nu doar provinciile românești, ci și teritoriile populate de români din afara granițelor etnice, și aici vom menționa contribuția lui Teodor Burada la investigarea punctelor extreme ale spațiului locuit de români în Gubernia Kamenitz-Podolsk și Gubernia Cherson (Herson, Rusia), în Istria, Bithinia (Asia Mică), Moravia, Insula Veglia, Silezia austriacă, Galiția, Kraina, Croația, Dalmația, Arabia etc. pentru a ne face „o altă idee despre însemnătatea corpului etnic ce astăzi este atât de redus” (Burada, 2019, p. 15).

După instituirea Societății Academice Române înregistrarea produselor etnofolclorice cunoaște o dezvoltare fructuoasă, obținând un statut sistematic de editare științifică și de teaurizare în instituții acreditate unui astfel de proces. Anul 1873 reprezintă momentul de conștientizare a importanței culegerii memoriei colective prin diverse programe de cercetare de teren. Atât istoricul, scriitorul, publicistul și omul politic Vasile Alexandrescu Urechia, cât și membrul de onoare al Academiei Române, Grigore Silași, au salutat predispoziția demarării unor astfel de programe ca fiind foarte necesare pentru a salvagarda capodoperele înțelepciunii populare. Și evident, că această inițiativă trebuia să fie direcționată și gestionată de Societatea Academică Română.

Astfel, începând cu anul 1890 încep să apară lucrări semnate de Simion Florea Marian, Lazăr Șăineanu, Artur Gorovei, Iuliu A. Zanne, At.

M. Marienescu, Urban Jarnik, Andrei Bârseanu și alții. Cercetătorii Ion Aurel Candrea, Ovid Densusianu, Th. D. Sperantia publică în 1906 și 1908 două volume ale lucrării *Graiul nostru: texte din toate părțile locuite de români*, cu mostre de limbă și folclor, urmate de alte antologii (*Povești din diferite ținuturi locuite de români*, București, 1909) etc.

În 1908, Academia Română inițiază colecția „Din viața poporului român” în cadrul căreia au fost editate numeroase volume de folclor și etnografie cu referire la patrimoniul cultural al românilor de pretutindeni, acolo unde „a călcat picior” de folclorist sau etnograf.

Prin anul 1920, renumitul filolog și om de cultură Ovid Densusianu propune la o sesiune a Academiei Române un program de salvagardare a creației populare prin diverse metode și mijloace de înregistrare. Renumitului filolog îi aparține și ideea înființării unei arhive folclorice pe lângă Academia Română, care să consemneze, cu precădere, textele literare și tangențial contextul acestora de performare, tradițiile, credințele, obiceiurile. Ideea era de a institui o arhivă documentară care să motiveze crearea unui atlas folcloric, a unor corpusuri de texte, a monografiilor regionale și a tipologiilor antologice de gen și specie și realizarea studiilor comparate.

Reflectând asupra acestor momente importante pentru demararea instituționalizată a culegerii faptelor evocatoare de conștiință națională, etnologul Dumitru Pop va conchizi-ona: „Dacă, ... la început, conștiința unității noastre culturale s-a realizat mai întâi la nivelul maselor populare, pătrunderea ei în preocupările cărturarilor și valorificarea ei de către aceștia, mai ales după încheierea mișcării folcloristice, precum și intensa colaborare cu reprezentanții acesteia din deosebitele provincii a jucat un rol cu totul remarcabil în cristalizarea și dezvoltarea conștiinței noastre naționale. Mișcarea folcloristică de la noi și-a adus apoi contribuția eu substanțială în demonstrarea temeiurilor unității noastre politice de stat, care repre-

zenta o veche aspirație a poporului român și care era și ea stimulată prin sublinierea continuă a unității lui sufletești, așa cum se dezvăluia în cele mai intime manifestări ale ființei lui naționale” (Pop, 1998, p. 108-109).

Grație unor personalități remarcabile ca Ovid Densusianu, Dimitrie Gusti, Constantin Brăiloiu, George Breazu, Ion Mușlea etc. cultura românească a înregistrat momente remarcabile, notând o etapă superioară în evoluția problematicii și metodologiei de cercetare a faptelor de folclor. În rezultat au fost constituite primele arhive de folclor, la Cluj — *Arhiva de Folclor* a Academiei Române, gestionată de Ion Mușlea, la București — *Arhiva de folclor fonogramică* a Ministerului Cultelor și Artelor, condusă de G. Breazu și *Arhiva de Folklore a Societății Compozitorilor Români*, în frunte cu etnomuzicologul, compozitorul și profesorul Constantin Brăiloiu. Comunitatea academică îl va desemna ulterior ca pe „fondatorul incontestabil al arhivei de folclor, arhivă de sunet, imagine și manuscrisă”, iar evenimentul va fi considerat unul „crucial pentru ce a devenit, în perioada interbelică și în cea de a doua jumătate a secolului al XX-lea, cercetarea culturii populare orale românești” (Ispas, 2003, p. 103). Ultimele două instituții, prin comasare, vor deveni ulterior ceea ce este astăzi *Arhiva de Folclor* a Institutului de Folclor și Etnografie „Constantin Brăiloiu” al Academiei Române.

La o distanță de 40 ani la Iași a fost întemeiată *Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei* în cadrul Institutului de Filologie „Alexandru Philippide”. Asemeni celorlalte arhive de folclor, avea drept obiectiv cercetarea fenomenul folcloric în complexitate: „[...] problema culegerii, teaurizării și valorificării folclorului a devenit astăzi mai acută ca oricând, îndeosebi pentru acele zone care nu au beneficiat la vreme de o cercetare metodică, competență. Se află în această situație, într-o măsură, și spațiul din extremitatea nord-estică a țării, pe a cărui hartă etno-folclorică mai figurează des-

tule semne de întrebare, așa-zise „pete albe”, în ciuda faptului că aici au existat, de timpuriu, preocupări pentru cunoașterea și consemnarea variatelor aspecte ale culturii populare românești” (Ciubotaru, 1980, p. 191).

La ora actuală, România se poate bucura de cel mai mare patrimoniu cultural imaterial conservat în cele trei arhive de folclor. Printre materialele-document poate fi consultat și fenomenul folcloric al minorităților conviețuitoare în acest spațiu românesc, dar și al informatorilor de cultură orală românească din afara țării, inclusiv un valoros material etnofolcloric, înregistrat în Basarabia și Transnistria în anii 1918—1940 și în timpul Războiului al Doilea Mondial.

Pentru Basarabia, care a fost marginalizată și suprimată de evenimentele istorice, documentarea fenomenelor de cultură tradițională în perioada postbelică, odată cu înființarea în 1946 a Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a Uniunii Sovietice, a urmărit aceleași obiective pe care și le-a propus/și le propune fiecare cercetare de teren, chiar dacă începutul nu a fost deloc ușor. Culegerea și documentarea constituentelor de patrimoniu cultural imaterial cu scopul bine definit de a obține o cercetare științifică echidistantă și argumentată cu probe veridice identificate pe teren, a început abia în anii 60 ai secolului trecut.

Vom elucidă în continuare problematica și metodologia investigațiilor folcloristice din perioada postbelică efectuate în Basarabia. În articolul menționat mai sus *Folclorul — factor de conservare al conștiinței naționale*, etnologul Sergiu Moraru face niște observații pertinente cu privire la calitatea acestor cercetări de teren: „În perioada postbelică preocupările folcloristice au fost din belșug. Ele, însă, erau încorsetate de o sumedenie de precepte ideologice antinaționale, de o serie de șabloane necorespunzătoare realității noastre folclorice. Cercetătorilor li se impunea să gândească numai așa

cum gândește Moscova (toate inițiativele erau blocate prin indicațiile și modelele oferite — de Moscova, Leningrad, Kiev etc. — spre a se merge într-o direcție sau alta). [...] potrivit conjuncturii timpului și servilismului celor ce ne mai conduc («restructurați»), cercetătorii au fost nevoiți să se ocupe mai mult de relații interetnice, mințindu-se pe sine și pe cealaltă lume cu mitica expresie folclorică a „Prieteniei dintre popoare”, în special moldo-rus-ucraineană (răpirea teritoriilor, invaziile de tot felul trebuiau declarate de aceiași cercetători moldoveni ca acțiuni de binefacere, de întărire a prieteniei)“ (Moraru, 1992, p. 173). Cu toate aceste prejudecăți, folcloristica basarabească nu a stagnat, s-au făcut lucruri mari, s-au editat monografii și studii de un real reviriment științific, colecții antologice și tematice de texte folclorice. Cercetătorii folcloriști și-au întemeiat activitatea pe trei direcții principale: culegerea, cercetarea și publicarea patrimoniului cultural imaterial.

Conservarea faptelor folclorice, din lipsa utilajului tehnic a demarat prin consemnarea textelor pe hârtie. Odată cu apariția magnetofonelor, s-a început înregistrarea materialelor pe bandă magnetică, care ulterior erau descifrate și transcrise în caiete-manuscris. Astfel s-a creat Fondul de Folclor al Arhivei Științifice Centrale a Academiei de Științe a Moldovei (azi, Arhiva de Folclor a Institutului de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”), care conține materiale etnofolclorice din Basarabia, Bucovina de Nord, Transcarpatia, Transnistria, Caucazul de Nord, regiunea Donețk, regiunea Kirovograd ș.a., culese de multe generații de folcloriști în perioada 1947 până în 2004. Patrimoniul cultural imaterial aflat în gestiunea actualei Arhive de Folclor a Institutului de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” cuprinde aproximativ 455 de volume-manuscris și peste 800 de caiete de teren cu materiale folclorice, etnografice și dialectologice, 508 benzi magnetice cu informații de interes etnografic și socio-cultural, probe ale reperto-

riului etno-muzical și etno-coregrafic etc., înregistrate pe teren între 1959—1995, și 728 benzi magnetice cu circa 3000 texte socio-dialectale și etnografice, destinate pentru cercetarea problemelor de sintaxă, fonetică sintactică și de stilistică a limbii vorbite la nivel dialectal, înregistrate în anii 1957—1962; materiale în limba română, bulgară și găgăuză a comunităților din sud-vestul fostei URSS.

Momentul culminant în evoluția folcloristicii din Basarabia, subliniază Sergiu Moraru, l-a constituit „deosebita realizare a folcloriștilor chișinăuieni a celor trei serii sau biblioteci de folclor” (Moraru, 1992, p. 175):

1) **seria academică** *Creația populară moldovenească*¹, preconizată în 17 volume, care „include texte folclorice reprezentative din întreg

patrimoniul creației noastre populare”; 2) **seria științifică zonală**²... — „cuprinde materiale autentice, pe cât posibil inedite, din zona respectivă” și 3) **seria științifico-populară, de propagare**, „*Mărgărita-re*”³... — „cele mai valoroase texte, atât din punct de vedere al fondului, cât și sub raportul realizării artistice” (Moraru, 1992, p. 176), destinată familiarizării tinerei generații cu nestematele culturii tradiționale. Cu regret, aceste culegeri tematice nu au acoperit întregul repertoriu de materiale înregistrate, deoarece au existat și anumite restricții legate de cenzura totalitaristă. Multe mărturii documentare rămân și la ora actuală „prizonierele” arhivelor de folclor, în așteptarea cercetătorilor.

În continuare, etnologul Sergiu Moraru efectuează o clasificare a studiilor potrivit direcțiilor de cercetare, pe care doar le vom enumera:

1 *Poezia obiceiurilor calendaristice*, ediție, studiu introductiv și comentarii de Nicolae M. Băieșu, Chișinău, 1975; *Poezia lirică*, ediție, studiu introductiv și comentarii de Ion D. Ciobanu, Chișinău, 1975; *Legende, tradiții și povestiri orale*, ediție, studiu introductiv și comentarii de Grigore G. Botezatu, Chișinău, 1975; *Povești fantastice*, ediție, studiu introductiv și comentarii de Grigore G. Botezatu, Chișinău, 1976; *Balada populară*, ediție, studiu introductiv și comentarii de Andrei S. Hâncu, Chișinău, 1976; *Cântece de dragoste*, ediție, studiu introductiv și comentarii de Efim V. Junghietu, Chișinău, 1977; *Folclorul copiilor*, ediție, studiu introductiv și comentarii de Nicolae M. Băieșu, Chișinău, 1978; *Strigături, amintiri și scrisori versificate*, ediție, studiu introductiv și comentarii de Efim V. Junghietu și Sergiu G. Moraru, Chișinău, 1978; *Snoave și anecdote*, ediție, studiu introductiv și comentarii de Victor A. Cîrîmpei, Chișinău, 1979; *Folclorul obiceiurilor de familie*, ediție, studiu introductiv și comentarii de Andrei S. Hâncu și Valentin S. Zelenciuc, Chișinău, 1979; *Ghicitori*, ediție, studiu introductiv și comentarii de Sergiu G. Moraru, Chișinău, 1980; *Povești nuvelistice*, ediție, studiu introductiv și comentarii de Grigore G. Botezatu, Chișinău, 1980; *Teatru popular*, ediție, studiu introductiv și comentarii de Gheorghe I. Spătari și Iulian I. Filip, Chișinău, 1981; *Proverbe și zicători*, ediție, studiu introductiv și comentarii de Efim V. Junghietu, Chișinău, 1981; *Cântece revoluționare și sovietice*, ediție, studiu introductiv și comentarii de Ion D. Ciobanu și Ion V. Buruiană, Chișinău, 1982; *Eposul eroic*, ediție, studiu introductiv și comentarii de Victor M. Gațac, Chișinău, 1983; *Cântecul istoric* [în manuscris], ediție, studiu introductiv și comentarii de Victor M. Gațac.

2 *Folclor din părțile codrilor*, Chișinău, 1973; *Folclor din Bugeac*, Chișinău, 1982; *Folclor din nordul Moldovei*, Chișinău, 1983; *Folclor din stepa Bălților*, Chișinău, 1986; *Folclor din câmpia Sorociei*, Chișinău, 1989; *Folclor din țara fagilor*, Chișinău, 1993, *Cât îi Maramureșul...*, Chișinău, 1993, *Folclor de la est de Nistru, de Bug, din nordul Caucazului*, (în 2 volume), Chișinău, 2008, 2009.

3 *De n-ar fi, nu s-ar povesti. Povești*, selecție de Gr. Botezatu, Chișinău, 1983; *Cine-a zis doinu-doina... Doine și cântece lirice*, selecție și postfață de Efim Junghietu, Chișinău, 1981; *Soarele și Luna. Balade*, selecție, postfață și comentarii de A. Hâncu, Chișinău, 1981; *La poale de codru verde. Cântece de protest, istorice și revoluționare*, selecție și postfață de Ion Buruiană, Chișinău, 1982; *Lumea o face, lumea o desface. Ghicitori populare moldovenești*, selecție și studiu introductiv de Sergiu Moraru, Chișinău, 1982; *Toma Alimșoș. Cântece epico-eroice*, selecție, postfață și comentarii de Andrei Hâncu, Chișinău, 1983; *Primiți căluțul. Teatru popular*, selecție și comentariu de Iulian Filip, Chișinău, 1983; *Cântec nou răsună-n sate*, selecție din cântecele populare de viață nouă și postfață de Ion Buruiană, Chișinău, 1984; *Apele mici fac râurile mari. Proverbe și zicători*, selecție și postfață de Efim Junghietu, Chișinău, 1984; *Așa joacă pe la noi*, selecție și postfață de Efim Junghietu, Chișinău, 1985; *Plugul de aur. Parabole și povești nuvelistice*, selecție și comentarii de Gr. Botezatu, Chișinău, 1985; *Ace pentru cojoace. (Glume, anecdote, snoave)*, selecție, prelucrare literar-științifică și comentarii de Victor Cîrîmpei, Chișinău, 1985.

- 1) studierea genurilor și a speciilor folclorice;
- 2) studierea unor motive sau opere folclorice aparte;
- 3) studierea unor complexe etno-folclorice, în special cu caracter ritualic, legate de obiceiurile de familie și cele calendaristice;
- 4) cercetarea unor probleme referitoare la realizarea artistică;
- 5) studierea corelației folclor-reali-tate-societate-istorie;
- 6) cercetarea relațiilor folclorice interetnice, „din păcate cu referiri doar la cele trei popoare menționate mai sus și arareori cu incursiuni în cultura populară a popoarelor balcanice, baltice etc.” (Moraru, 1992, p. 176);
- 7) studierea actului creativ-folcloric la etapa actuală;
- 8) circumscrierea viziunii asupra lumii în creația poetică populară;
- 9) elucidarea problemelor istoriografice folclorice și ale folcloristicii etc.

În concluzie, etnologul punctează necesitatea revizuirii unor metode și perspective de cercetare, în contextul noilor deschideri și al colaborărilor reactualizate cu folcloriștii și etnologii din dreapta Prutului, exprimându-și speranța că doar în acest fel se va reuși reintegrarea valorilor basarabene în fluxul național românesc: „Realitățile socio-politice contemporane ne permit să privim lucrurile și altfel decât până acum, ne permit să aspirăm spre o cercetare cu adevărat obiectivă, să vedem în folclor anume ceea ce este. Astăzi putem studia cântecele de viață grea nu numai sub regimul burghezo-moșieresc, dar și sub cel

țarist, sub cel stalinist cu odioasele deportări; putem vorbi despre cântecele antiturcești, antinemțești, dar și despre cele antimuscălești, anti-rusești. E nevoie numai ca savantul să abordeze cu sinceritate, cu onestitate, patrimoniul istoric. Altminteri posteritatea se va dispensa de strădaniile lui în jocul de-a știința. În fine, astăzi avem relativ acces mai mare la valorile culturale comune tuturor românilor, la un schimb de informație editată și chiar la un schimb de păreri pe viu în cadrul unor vizite reciproce. Sperăm că viitorul apropiat va mări numărul vizitelor și al vizitatorilor, înlesnindu-ne și nouă deplasările spre Iași, București. Astfel de legături între oamenii de știință de pe cele două maluri ale Prutului vor permite și o colaborare rodnică în diferite domenii de cercetare a folclorului” (Moraru, 1992, p. 177).

Pentru basarabeni, fie om simplu — promotor de valori tradiționale sau intelectual-valorificator, folclorul, a fost poate unicul limbaj, care exprima subtil, subliminal, sufletul, atunci când era supusă cenzurii chiar și creația populară. Crezul național s-a manifestat prin diverse forme și mijloace, menținând vie conștiința românească pe segmentul unității și integrității culturii, al tezaurului spiritual al moldovenilor de la est de Prut cu întreaga națiune română: limbă, istorie, tradiție, obiceiuri și durând opere care să reprezinte o expresie autentică a vieții poporului, în ciuda procesului de deznaționalizare partinică, de formare a unei noi, false, națiuni, cea „sovietică moldovenească”, diferită de cea românească.

La ora actuală, aceste constatări ale regretatului Sergiu Moraru devin și mai actuale, întrucât în procesul masiv al globalizării identitatea etnică/conștiința națională pare să se destrame „în virtutea unui inevitabil și irevocabil proces de transculturalizare” (Cristescu, 2011, p. 9). Cu toate acestea, doar cultura tradițională, susținută masiv de programele naționale de salvagardare a patrimoniului cultural imaterial și material, are șanse de a supraviețui ca „mijloc de conservare și afirmare a identității etnice în sfera vieții comunitare interetnice” (Cristescu, 2011, p. 12).

Referințe bibliografice:

BURADA, Teodor T. *Puncte extreme ale spațiului etnic românesc*. București: Saeculum I. O., 2019.

CANTEMIR, Dimitrie. *Descrierea Moldovei*. Chișinău: Litera, 1998.

CHIȚIMIA, I. C. *Folcloriști și folcloristică românească*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968.

CIUBOTARU, Ion H. *Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei (AFMB)*. În: *Anuarul de Folclor*, 1980, anul I, p. 191-205.

COSTIN, Miron. *Opere alese*. Chișinău: Școala Sovietică, 1957.

CRISTESCU, Constanța. *Folclorul — mijloc de afirmare a identității locale și zonale*. În: *Ghidul iubitorilor de folclor*. Suceava: Lidana, 2011, nr. 1, p. 9-16.

ISPAS, Sabina. *Cultură orală și informație transculturală*. București: Editura Academiei Române, 2003.

MORARU, Sergiu. *Folclorul — factor de conservare al conștiinței naționale*. În: *Revista de etnografie și folclor*, București, 1992, tom 37, nr. 2, p. 173-177.

POP, Dumitru. *Cercetări de folclor românesc*. Cluj-Napoca: Casa de Editură Sedan, 1998.

**Abonarea la revista „REALITĂȚI CULTURALE”
pentru anul 2023
poate fi făcută la toate oficiile poștale**

RAIA ROGAC

Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu” la 145 de ani!

Cu acest prilej, gazdele (Biblioteca Municipală are 27 de filiale-biblioteci) au pregătit minuțios și au desfășurat cu mult fast un amplu și consistent program de sărbătoare cu genericul „O Bibliotecă pentru oraș, o Bibliotecă pentru fiecare”.

Startul a fost dat cu intonarea Imnului *Odă bibliotecarului* (text și melodie de compozitoarea Daria Radu) la 19 octombrie curent în Sala Mare a Palatului Republicii din Chișinău, unde s-a desfășurat conferința aniversară, intitulată „Biblioteca Municipală B.P. Hasdeu — 145 de ani de prezență comunitară”. În deschidere, dr. Mariana Harjevschi, directorul BM, a menționat: Numită la început

Biblioteca Publică a Orașului Chișinău, astăzi Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, a fost inaugurată la 19 octombrie 1877 la inițiativa primarului Carol Schmidt și a funcționat în baza Regulamentului elaborat de Duma orașenească. Astăzi Biblioteca Municipală „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Chișinău aspiră spre modernizare, având drept exemplu modelul european. De câteva dece-

nii Biblioteca pune accent pe conținut digital, oferind servicii atractive pentru cititorul contemporan prin tehnologii informaționale, aplicații de realitate virtuală, dezvoltare personală, diverse ateliere de lectură și creație. Anul acesta este un an deosebit pentru Biblioteca noastră — 145 de ani de la fondare, pentru care sărbătoare ne-am pregătit cu un amplu program aniversar de trei zile. Anual în bibliotecile din Capitală, în cadrul celor peste 100 de servicii și numeroase programe, se desfășoară circa cinci mii de evenimente cu public numeros, care reunește până la 50 de mii de participanți. An de an, cu sprijinul partenerilor din R. Moldova și România, a crescut semnificativ colecția de carte BM, ajungând la un milion de volume, care este pusă la dispoziția utilizatorilor de către o echipă de 315 de angajați. Am putea spune că astăzi Chișinăul a devenit un adevărat oraș al bibliotecilor. Chișinăul tinde spre modernizare, în stil european, iar odată cu el și noi, bibliotecarii și cititorii bibliotecilor chișinăuiene. Ne-am propus să aducem Biblioteca Municipală mai aproape de modelele europene, atât ca utilitate, cât și ca

performanță. Agenda a inserat momente de reflecții asupra activității bibliotecilor (filiale), implicarea lor în programe inovative și creative pentru comunitate și îmbinarea armonioasă a realizărilor, cercetărilor și noilor direcții moderne de dezvoltare a Bibliotecii cu serviciile conectate la necesitățile comunității. Suntem pentru integrarea viziunilor interdisciplinare extinse, punând accent pe interacțiunea dintre parteneri și comunitate, dar și pe colaborarea cu bibliotecarii din Republica Moldova și România, și nu doar. *Conferința în plen* a fost dedicată unui cadru de discuții și reflecții privind evoluția Bibliotecii Municipale, cu implicarea unui divers spectru de participanți — bibliotecari, utilizatori, fondatori, parteneri și alți actori interesați de domeniul culturii, educației, comunicării etc. *Conferința-poster* a oferit o modalitate de prezentare sintetică a unor realizări din activitatea bibliotecilor. Tot *Conferința-poster* a acoperit tematici relevante axate genericului conferinței, relaționând direct cu participanții și inițiind discuții pe subiectele prezentate. Acest moment aniversar a oferit posibilitatea lansării volumelor profesionale editate recent de Biblioteca Municipală. Un alt moment surpriză din cadrul festivităților aniversare, în special pentru participanții la conferință, a fost mini spectacol muzical prezentat de prestigiosul grup *Brio Sonoris*, urmat de festivitatea de premiere a bibliotecarilor, partenerilor Bibliotecii. În cadrul *Atelierele profesionale*, desfășurate în a doua zi a programului aniversar la bibliotecile-filiale „Transilvania”, „Târgoviște” și „Onisi-

for Ghibu”, au fost discuții și dezbateri, cu exersări practice, privitor la managementul biblioteconomic modern, formarea continuă a bibliotecarilor, provocările noilor tehnologii, digitalizarea resurselor informaționale, cultura lecturii, implementarea inovației și creativității în biblioteci, dezvoltarea parteneriatelor durabile, aplicarea marketingului online, sprijinirea ODD-urilor, impactul crizei pandemice în biblioteci, consolidarea rezilienței față de dezinformare, susținerea științei deschise ș.a. Cea de-a treia zi a fost consacrată *Conferinței Ignite*, unde participanții au prezentat comunicări de cinci minute, ilustrând exemple de servicii și proiecte inovative, împărtășind noile idei exercitate practic, experiențe memorabile și practici de relaționare cu utilizatorii, contribuind astfel la multiplicarea activităților profesionale inspiraționale.

Maratonul utilizatorilor a fost dedicat celor mai activi cititori ai programelor de lectură, astfel fiind stimulați utilizatorii serviciilor bazate pe tehnologii să creeze conținuturi electronice pentru Biblioteca cu fotografii de epocă.

La aniversare au participat și au prezentat comunicări manageri și bibliotecari de la bibliotecile județene din Târgu-Mureș, Buzău, Brăila, Dâmbovița, Brașov, Constanța, Bistrița-Năsăud, Cluj-Napoca, Alba-Iulia, de asemenea directorii generali de la Biblioteca Națională, Biblioteca Națională pentru Copii *Ion Creangă*, Camera Națională a Cărții din R. Moldova și președintele Comisiei Naționale a Bibliotecilor din România.

Prezent la inaugurarea conferinței aniversare, primarul general Ion Ceban, a ținut să puncteze câteva momente esențiale, arătând că dacă oamenii nu ajung să trăiască 145 de ani, bibliotecile pot depăși această cifră doar prin străduința bibliotecarilor. Primăria și-a asumat rolul de tutela și va sprijini și în continuare inițiativele și programele bibliotecilor din Capitală, pentru anul viitor efortul financiar va fi îndreptat spre consolidarea Bibliotecii Digitale.

Elena Pintilei, directorul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova și președintele Asociației Bibliotecarilor din Republica Moldova, a remarcat că Biblioteca municipală „B.P. Hasdeu” a fost și va rămâne o sursă profesionistă de informare și documentare apreciată la nivel național și internațional. „Prin parteneriatele realizate, în special pe parcursul ultimilor 30 de ani, Biblioteca demonstrează că este un actor important în domeniul de activitate bazat pe cooperarea instituțiilor, organizațiilor și a cetățenilor municipiului Chișinău ce reprezintă o oportunitate minunată pentru a spori activismul civic și a contribui la dezvoltarea locală”.

Directoarea adjunctă a instituției, Lidia Kulikovski, s-a referit la anii de glorie din trecutul instituției, dar și din prezentul acesteia. Domnia Sa a comunicat că biblioteca era una performantă încă de la începutul secolului XX, mai ales în perioada primariatului Carol Schmidt, care

a oferit un spațiu generos bibliotecii. Astfel Carol Schmidt a oferit bibliotecii în 1903 local în noul edificiu al Dumei orașenești, actuala primărie. O treime din etajul 2 cu 11 odăi era biblioteca, care până în 1941 și-a extins spațiile la 1894 metri pătrați.

Astăzi noi avem la BM mulți oameni dăruți domeniului, iar efortul lor comun conturează succesul. Ori de câte ori ne gândim la viitorul BM, totdeauna ne gândim și la trecutul ei. Ne gândim ce am făcut, ce am realizat, ce a rămas în mentalitatea colectivă despre activitatea noastră. Am fost unici (și primii) în multe privințe, unici în abordarea activității, rezolvării problemelor, celebrării succeselor, schimbării și transformării structurale și atitudinale. Unicitatea, ineditul, creativitatea și inovația continuă ne-a poziționat în fruntea SNB. Steagul de novator stă sus arborat până acum și nu ne gândim că va coborî vreodată.

În episodul doi al conferinței cu genericul „Biblioteca Municipală B.P. Hasdeu: contribuții și impact național” au adresat sărbătorii mesaje de felicitare și apreciere directoarea Bibliotecii Naționale a R. Moldova, Elena Pintilie; Eugenia Bejan, directoarea Bibliotecii Naționale pentru Copii „Ion Creangă”; Renata Cozonac, directorul general al Camerei Naționale a Cărții din RM; Agnes Terezia Erich, președinta Comisiei Naționale a Bibliotecilor din România; Nelly Țurcan, prof.univ. la Universitatea de Stat din Moldova. În episodul trei cu titlul „Biblioteca Municipală B.P. Hasdeu: perspecti-

ve de cooperare europeană”, moderat de Mariana Harjevschi și Lidia Kulikovski, au susținut comunicări manageri din bibliotecile județene din Târgu-Mureș, Buzău, Brăila, Dâmbovița, Brașov, Constanța, Bistrița-Năsăud, Cluj-Napoca, Alba-Iu-

lia. În cadrul aceluiași eveniment s-a desfășurat Galeria posterelor „Biblioteca Municipală B.P. Hasdeu pentru chișinăuieni: conexiuni”, facilitator Ludmila Pânzari, director adjunct; expoziția de documente „Biblioteca Municipală B.P. Hasdeu: file de istorie”, facilitator Tatiana Coșeri, director adjunct; iar sub genericul „Biblioteca Municipală B.P. Hasdeu: 145 de ani de memorie comunitară” au fost lansate cele șapte publicații aniversare, proaspăt editate: nr.1 și nr. 2 al revistei *BiblioPolis* și cinci monografii biblio, facilitator Ivan Pilchin. Tot la acest capitol au avut loc lansări de carte ale partenerilor din România, facilitator fiind dr. Elena Ungureanu. În finalul Conferinței a fost prezentată Gala Excelenței Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, unde au fost acordate testimoniile managerilor BM, precum și șefilor de secții, de asemenea, unor manageri ai bibliotecilor partenere din România, între laureații galeriei înscriindu-se Lidia Kulikovski, Tatiana Coșeri, Ludmila Pânzari, Ivan Pilchin, Elena Cebotari, Taisia Foiu, Elena Ungureanu, Viorica Lozinschi, Svetlana Javelea, Lilia Donica ș.a.

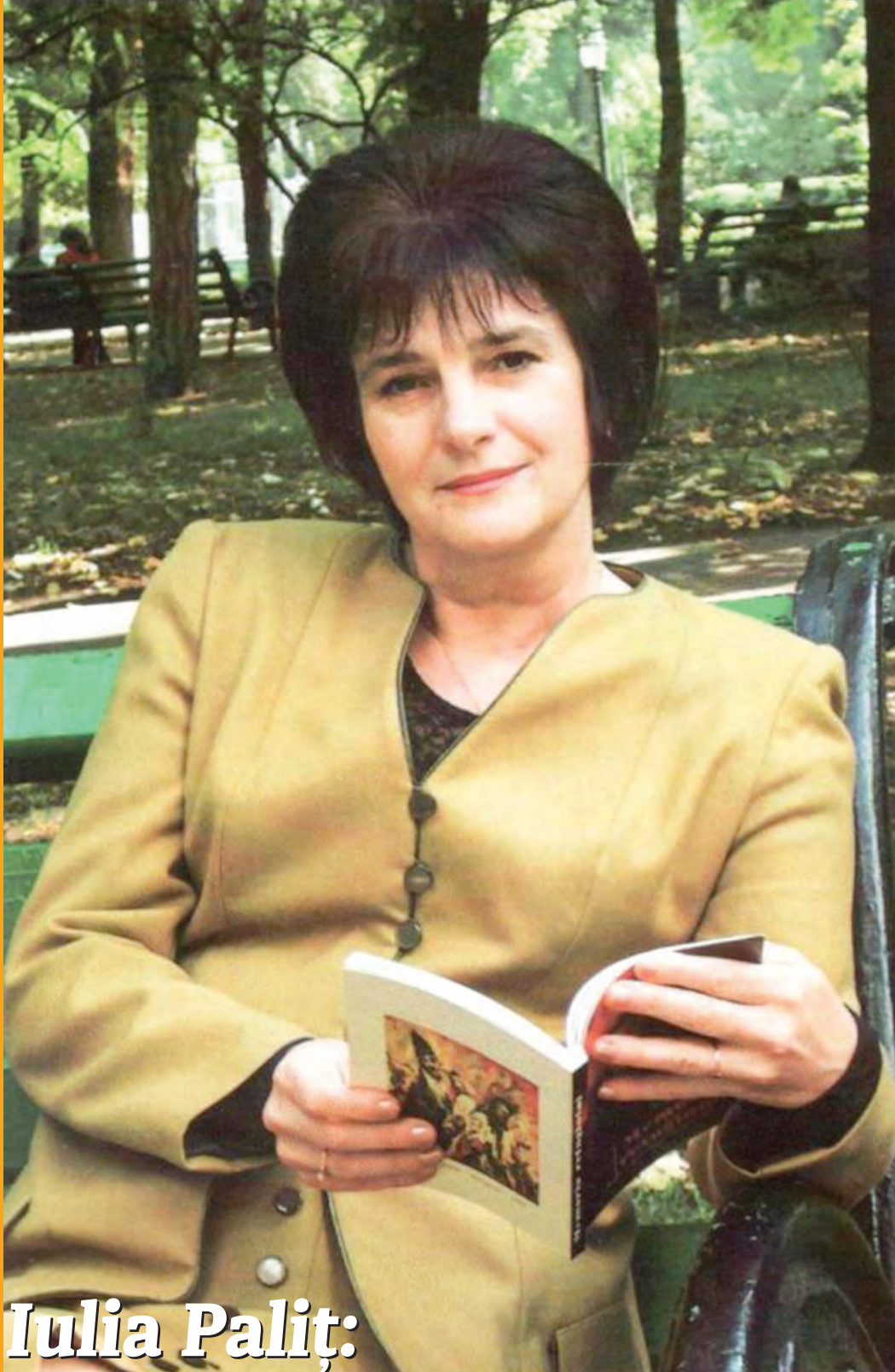
În a doua zi aniversară, în trei filiale, concomitent, s-au desfășurat trei ateliere profesionale: la Biblioteca „Transilvania”, acesta s-a intitulat

„Contribuția și impactul bibliotecilor în susținerea Agendei ONU 2030”, moderat de dr. Mariana Harjevschi; la Biblioteca „Târgoviște” atelierul s-a axat pe tema „Lectura -vector al dezvoltării unei societăți”, în moderarea scriitoarei Maria Pilchin, iar la Biblioteca „Onisifor Ghibu”, dr. Lidia Kulikovski, secundată de o echipă de susținători, a încercat să convingă asistența că „Cercetarea ca prioritate” este în capul mesei la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”.

Seria de evenimente aniversare s-a încheiat în a treia zi cu o conferință *Ignite*, în cadrul căreia reprezentanți ai instituțiilor de profil din R. Moldova și România, au prezentat în comunicările lor cele mai interesante aspecte ale activității, conferința fiind moderată de aceeași Lidia Kulikovski. Primul vorbitor — scriitorul Dumitru Crudu și-a intitulat comunicarea „Biblioteca și războiul”, arătând cât de mult au avut de suferit de pe urma acestui flagel instituțiile biblioteconomice, începând cu exemplul Bibliotecii din Alexandria și terminând cu distrugerea bibliotecilor în aceste vremuri în Ucraina în războiul declanșat de Rusia. Bibliotecara Mihaela Maria Frenț de la Biblioteca *Octavian Goga* din Cluj a demonstrat cât de organizat și constant s-a dovedit a fi „Clujul în sprijinul refugiaților ucraineni”, iar Iulia Irimia de la Biblioteca Județeană *Vasile Voiculescu* din Buzău și-a împărtășit experiența cu „Ludoteca din grădină”. De menționat că și povestea celorlalte 17 experiențe din activitatea diferitor biblioteci de pe un mal și altul al Prutului au captat atenția participanților.

Oaspeții au mulțumit gazdelor de primire cordială, la rândul lor gazdele și-au exprimat recunoștința bibliotecarilor din afară pentru participare și colaborare, ambele părți arătându-se doritoare de a cointinua schimbul benefic de experiență bilaterală și pe viitor.

Spre satisfacția sufletească a tuturor celor prezenți, evenimentul s-a încheiat cu un minispectacol muzical susținut de minunații și talentați interpreți ai Grupului „Brio Sonores”.

Iulia Paliț:

***„Mereu am avut
nevoie de puțină
dragoste în plus“***

Numele Iuliei Paliț e unul bine-cunoscut și ancorat în viața culturală autohtonă din mai multe motive. A desfășurat o vastă activitate la Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, la Centrul Național de Creație Populară, apoi ca scriitoare, poet și, nu în ultimă instanță, textieră pentru cântece, nemaivorbind de munca de cercetător în domeniul portului popular.

VETA GHIMPU MUNTEANU, MAESTRU ÎN ARTĂ

Veta Ghimpu Munteanu: Cunosându-te de atâția și atâția ani, dragă Iulia, primul lucru care îmi vine în minte atunci când mă gândesc la tine că ești un om mai aparte. Nu semeni cu ceilalți prin faptul cum știi să concepi lumea, lucrurile, situațiile, în al doilea rând, întotdeauna am admirat la tine latura asta a dezinteresului material. Din câte cunosc, toată viața ta a fost altfel, de la naștere până în prezent. Te rog să-mi vorbești de copilăria ta. Știu că ai crescut într-o familie incompletă și că nici nu ți-ai cunoscut tatăl la începuturi. Spune-ne cum a fost. Unde te-ai născut, cine au fost părinții tăi și care a fost istoria dragostei lor.

Iulia Paliț: Îți mulțumesc, dragă Veta, pentru că încerci să creionezi viața și activitatea mea. Eu m-am trezit pe lumea asta, ziceai tu, spun și eu, într-o familie incompletă. Mama mea fiind profesoară, dar atunci când l-a cunoscut pe tatăl meu era director de școală în satul Cigârleni, raionul Ialoveni, iar bunica mea de pe tată — Iulia Bancu, Iavorschi de domnișoară din Bucovina ucraineană (tatăl-polonez și mama ucraineană), era învățătoare la această școală. Tatăl meu Vsevolod care era mult mai mic decât mama, undeva vreo 7 ani diferență, lucra învățător de fizică și matematică în aceeași

școală, deși nu avea studii. Era imediat după absolvirea a 10 clase. Apoi a făcut facultatea și a lucrat profesor în Cimișlia și în Hâncești. Bunica mea tot timpul spunea: „Ce bine ar fi ca băiatul meu să aibă o soție precum e Sofia Andreevna“. Eu nu am prea studiat biografia tatălui meu, dar i-am purtat întotdeauna numele — Bancu și la școală, și la facultate până la căsătorie, dar din câte mi-a povestit mama, apoi mai târziu, când am cunoscut-o pe bunica Iulia,

cuvinte de bine, iar tu scrii rar și cu învinuiri“. Atunci când m-am născut eu mama i-a scris că are o fetiță și cine știe dacă va recunoaște că-i a lui. Și el îi scrie într-o scrisoare, atât de mult m-a sensibilizat, „Suntem deja părinți, lasă vorbele satului“ și pe o foaie dublă a scris de multe, multe ori — fetița e a mea, fetița e a mea, fetița e a mea.

Eu n-am căutat să găsesc cine a fost vinovat în această situație, că în ultima scrisoare tatăl meu scrie, „Dacă zici să nu mă întorc, chiar nu mă întorc“. Și din spusele mamei, el avea deja pe cineva acolo.

V.Gh.M.: Deci, bănuielele nu au fost nefundate?

I.P.: Probabil. El făcea armata în Smolensk și până la urmă s-a căsătorit acolo. Într-un fel au divorțat, deși mama toată viața a purtat numele lui de familie.

V.Gh.M. Dar cum a reacționat mama lui la toată situația aceasta?

am aflat că, până la urmă, dorința bunicii mele s-a realizat. Tatăl meu s-a căsătorit cu mama mea, chiar dacă era înainte de armată. Atunci când a plecat la armată mama era deja gravidă cu mine. Pe când tata făcea armată, mamei i-a transmis cineva, că tata nu are de gând să se mai întoarcă la ea. Mulți ani mai târziu am găsit în podul casei noastre de la Trușeni scrisorile care și le scriau, în care tatăl meu îi spunea: „Mai sunt aici bărbați căsătoriți, dar primesc scrisori de la soții în fiecare zi cu

I.P.: Bunica, care era deja învățătoare la Cimișlia, îi spunea mamei să vină la ea, că el totuși se va întoarce acasă la copilul lui. Ca să vezi, eu mai am trei surori de pe tată, pe care nu le cunosc. Am văzut-o doar pe una dintre ele.

După ce m-am născut eu mama a mers la Ministerul învățământului cu cererea de a fi eliberată din post dar nu i-au permis să plece din funcție. Mama cu mine în brațe, pe atunci concediul de maternitate era doar două luni, se pornește pe jos

Sofia Bancu
(mama)

Vsevolod Bancu
(tata)

de la Chișinău prin pădure până la Cighirleni. Locuiam în biroul ei de director unde era și un pătuț îngust. Dădăcă îmi era deridicătoarea de la școală pe nume Melania care nu era căsătorită și care se atașase foarte tare de mine. Mama îmi povestea toate aceste lucruri atât de sentimental și cu durere. Fiindcă atunci când bunelul meu, tatăl mamei de la Trușeni, a venit la noi cu căruța și văzând în ce condiții trăim, i-a zis mamei: „Tu aici nu mai rămâi. Îți permite, ori nu-ți permite ministrul, mergi la Trușeni, îți vei găsi tu acolo de lucru“. Această Melania cu lacrimi în ochi și cu mine în brațe spunea că nu mă dă. Îmi pare rău că nu am căutat-o peste ani și nu am văzut-o niciodată. A venit mama la Trușeni să locuiască la părinți. Apoi, deși ei

erau în vârstă, au construit împreună cu mama o casă nouă în care am trecut cu toții. Eu am considerat că asta a fost o greșeală a mamei, trecând să trăiască cu părinții.

V.Gh.M.: Cum a decurs viața mamei de mai departe, îl aștepta pe tata că, din câte știu, nu s-a mai recăsătorit?

I.P.: Tatăl meu când avea deja fețele a venit la noi la Trușeni, a chemat-o pe mama la o întâlnire în sat, am mers și eu cu mama. El i-a propus atunci să revină la viață împreună, dar să meargă cu traiul în altă parte nici la părinții mamei, nici la mama lui. Dar, mama, fiind un om foarte onest i-a spus. „Mi-ai stricat viața mie, nu vreau să mai strici și viața altcuiva“ și n-a acceptat. Nu s-a mai căsătorit toată viața, am văzut-o

suferind și din faptul că locuia împreună cu părinții, deși părinții ei, mai ales bunelul, a fost un model de bărbat pentru mine. Era frumos, cu mustață răsucită, inteligent, deștept.

V.Gh.M.: Cum îi chema pe bunicii tăi?

I.P.: Pe bunica o chema Eufrosinia, pe bunelul Andrei Ciubotaru. Totuși, în istoria acestei familii sunt niște lucruri... bunelul mai avea frați și a fost luat de suflet de către bunica lui de pe mamă și numele de familie i-a fost schimbat din Isac în Ciubotaru.

V.Gh.M.: Cât de mult te-a influențat această atmosferă cu bunici alături?

I.P.: Atunci eu nu înțelegeam prea multe. Eram atașată de toți trei — mamă și bunici și toți trei mă puneau la treabă. Eu chiar le mulțumesc pentru că știu a face de toate și la prășit, și tot lucrul la vie, și în grădină, și la scos vinul, nemaivorbind de lucrul în casă. Când mă duceam la joacă în drum mai mult de jumătate de oră nu stăteam. Dacă nu mă chema bunica atunci mă striga bunelul, ori mama deja venea de la școală.

V.Gh.M.: Ce materii preda mama ta?

I.P.: Geografie, biologie și chimie chiar.

V.Gh.M.: De obicei copiii învățătorilor sunt mai privilegiați în cadrul școlii decât ceilalți. Cum ai fost tu tratată ca fiică de profesoară?

I.P.: Mama mea era o profesoară severă, foarte exigentă. Era iubită de elevii buni care îi sunt până acum recunoscători pentru realizări. Ceilalți, mai obraznici, i-au inventat și o poreclă — struț african, după ce le-a vorbit la biologie despre struț, fiindcă mama era cu picioarele lungi. Pe atunci la Trușeni școala era situată în trei locuri și distanța între ele era foarte mare și mama reușea să ajungă la timp la lecții. Vice directorul când făcea orarul așa si spunea — lasă că Sofia Andreevna e lungă în picioare, un picior aici și unul în deal. Și iată că mamei i-a rămas această poreclă, ba chiar a trecut și la mine. Mama mea era o profesoară foarte bună, respectată de

tot satul, dar multe detalii care țin de abordarea psihologică a elevilor, am impresia că profesorii de atunci, inclusiv mama nu le prea știau, fiindcă undeva se conducea și ea de o concepție pe care eu nu o accept și nu o agreez. Concepție populară — copilului nu trebuie să-i demonstrezi că-l iubești, trebuie să-l săruți doar prin somn. Este o chestie aberantă care nu duce decât la complexarea copiilor. Eu, din păcate, am simțit pe pielea mea o atare atitudine atât din partea mamei cât și a bunelor.

V.Gh.M.: Bine, dar la școală cum te simțeai printre copii, fiind fiica profesoarei?

I.P.: Îmi amintesc acum un caz când mama preda capitalele republicilor unionale. Mie mi-a dat să învăț și capitalele republicilor autonome din URSS. Și pe acei care nu au învățat i-a lăsat după lecții, printre ei am nimerit și eu că nu am știut toate capitalele republicilor autonome.

V.Gh.M.: Așadar, nu întâmplător după ce ai absolvit școala, ai ales calea părinților și a bunicilor — pedagogia și ai mers la Institutul „Ion Creangă” la facultatea de filologie. Erai decisă cu adevărat să devii profesoară?

I.P.: La început am lucrat în Chișinău la o grădiniță. Se născuse primul copil, Diana, și trebuia cumva s-o iau cu mine după un an de concediu. Apoi am mers să predau la școală. Aici deja eram gravidă cu al 2-lea copil, cu Otilia, și am lucrat foarte puțin fiindcă am plecat în concediu de maternitate.

După care m-am angajat la Muzeul de Etnografie și Istorie Naturală în calitate de cercetător științific inferior în domeniul etnografiei. La filologie am studiat folclorul și creația populară. Am început în secția Propagandă științifică, acum se numește „Relații cu publicul”.

Anume aici am întâlnit altă lume, fiind în secția „Relații cu publicul” organizam excursii prin muzeu, manifestări în muzeu și înafara lui. Până la excursie de control, trebuia să cunosc tot ce era în muzeu, nu doar ce ținea de etnografie ci și natură, și istorie, și preistorie. Într-un fel am făcut a doua facultate, studi-

ind în biblioteca muzeului, cea mai veche în Republica Moldova.

Așa că, de dimineață până seara la locul de muncă studiam, iar excursiile pe care le făceam mai târziu pentru vizitatorii Muzeului, mulți fiind din alte țări — Bulgaria, România și aprecierile acestora îmi dădeau curaj.

V.Gh.M.: Când te-am cunoscut, prin anii 84-85, pe când venisem la „Tălăncuța”, căutam insistent un costum popular și atunci am ajuns la Muzeu. Tu te-ai propus cu foarte multă bunăvoință să mă ajuți, ba chiar i-ai ajutat și pe ceilalți colegi ai mei de ansamblu. Cum ai ajuns la costumul popular?

I.P.: Trebuia într-un fel să-mi iau o excursie tematică și, pe lângă faptul că mă interesa foarte mult portul popular, la Muzeu era și o doamnă cunoscută de neam și tradiții — Silvia Șărănuță. Eu am învățat foarte multe lucruri de la ea. Mai târziu se eliberase un loc de colaborator științific superior și am trecut în secția ei de etnografie.

Erau două secții una de „Cultură materială” cu Silvia Șărănuță în frunte și alta de „Cultură spirituală” condusă de Maria Ciocanu. Din secția „Cultură materială” unde am studiat portul popular, meșteșugurile și tot ce ține de acest domeniu, am trecut apoi colaborator științific superior în secția „Cultură spirituală”. Aici am cercetat obiceiurile, datinile. A fost norocul meu că am crescut pe etape la Muzeu ca să ajung din nou la „Secția propaganda științifică” pe post de șef. Pe parcursul în-

tregii activități la Muzeu am realizat multiple cercetări de teren. Cercetam mai mult portul popular și totodată achiziționam lucruri vechi. Am adus odată la muzeu unsprezece catrințe deosebite dintr-un sat de la nordul republicii. Oricare, probabil, și-ar fi luat o catrință, nu costau prea mult, eu nu am făcut acest lucru, le-am adus pe toate și le-am predat muzeului. Adevărul e că astăzi, când îmi dau seama, că fiind etnolog nu am niciun costum al meu, e de rușine. Am eu acolo câte ceva, o catrință de la doamna Guțu, mai am o ie, dar nu e ceea ce ar trebui să dețin în garderoba mea.

V.Gh.M.: Aici aș vrea să declar public, că mă simt vinovată în fața ta, pe atunci îmi împrumutasei o ie care era brodată în culorile tricolorului. Mergeam în autobuz cu punga în care era costumul meu popular, inclusiv acea ie și mi s-a făcut rău. Am ieșit din autobuz și am uitat de costum. Cât am umblat, cât l-am căutat, nu i-am mai dat de urmă. Nici nu știam cum să-ți spun. Mi-am făcut curaj și te-am telefonat. Atât de mult m-a impresionat reacția ta, când ai zis - „Veta, sănătate să fie, ii o să mai avem”.

I.P.: Era o ie de la bunica mea Iulia. N-avea nici un rost să-ți reproșez și nici nu am regretat foarte mult, am zis că așa a fost să fie.

V.Gh.M.: Mulțumesc pentru înțelegere. Și fiindcă veni vorba de costum, astăzi am aflat amănunte din cariera ta la muzeu. Era extraordinar să ai un astfel de loc de muncă. Tu te simțeai foarte bine acolo. De ce

apoi ai trecut la Centrul Național de Creație Populară?

I.P.: Muzeul fusese o bună bucată de timp în reconstrucție. Pe atunci împreună cu Mihai Cimpoi prezentam o emisiune televizată „Casa mare”.

În acea perioadă se porniseră între colegii mei de la muzeu niște lucruri nu tocmai frumoase. Și atmosfera deja nu mai era cea care am știut-o eu 12 ani cât am lucrat acolo. Aici acumulasem cunoștințe profunde în domeniul creației populare și apoi abilitatea de a comunica cu lumea, de a fi un bun orator. Fiind prezentatoare, am realizat o emisiune la un festival de la Edineț cu genericul „Povestea vorbei”, unde era și domnul Colac, Dumnezeu să-l odihnească. Văzându-mă ca prezentatoare și cunoscând câte ceva din activitatea mea profesională mi-a propus să vin la Centrul Național de Creație Populară pe post de șefă a unei noi secții — „Relații interetnice”.

M-am gândit că aici voi fi de folos, voi putea să promovez, să lucrez cu meșterii, cu oamenii de cultură, de artă. N-am stat prea mult pe gânduri și am plecat de la Muzeu. Pe final de carieră la Muzeu am organizat o deosebită acțiune la Dănceni cu Grigore Vieru, Doina și Ion Aldea Teodorovici, cu ansamblul etnofolcloric „Tălăncuța”. O manifestare foarte frumoasă de care sunt mândră.

Vreau să mă opresc puțin și la postul meu de șefă a secției „Relații interetnice” la Centrul de creație, de unde, de fapt, au și pornit primele

relații cu România. Asta se întâmpla în anii 90. Am dus în România jumătate din colectivele de artiști amatori din Republica Moldova, sau poate aproape toate. Cele mai strânse legături le aveam cu județul Olt, cu județul Râmnicu Vâlcea și Iași. Mă bucur că eu am fost cea care am contribuit la această colaborare în care erau implicați și pictori, și actori, și cântăreți.

V.Gh.M.: Vreau să ne întoarcem puțin la perioada când erai angajată Muzeului și când te-ai implicat foarte mult pentru a ne ajuta pe noi cei de la „Tălăncuța” să învățăm a găsi și a purta un costum popular adevărat. M-a impresionat atunci că tu erai mereu alături de noi la concerte, în deplasări, cât de mult îți plăcea cântecul, cât de mult îți plăcea viața artistică.

I.P.: Așa este. La sigur că îți amintești că și în familia mea cântecul era nelipsit, de câte ori la petrecerile noastre te rugam și pe tine să cânți.

V.Gh.M.: Ba da, îmi mai amintesc o superbă noapte de romanețe, acolo la casa mamei tale la Trușeni.

I.P.: Familia, copiii mei au crescut cu cântecul. În ce privește „Tălăncuța”, pentru prima dată v-am văzut la unul din primele voastre concerte la cinematograful Chișinău și apoi la Uniunea scriitorilor. Erați îmbrăcați cu niște costume confecționate pentru soliștii de cor, neadecvate. Și atunci m-am apropiat de Andrei Tamazlăcaru și i-am spus — „Doamne, cât de frumos cântați și ce lucruri autentice scoateți din anonimat, dar costumele pe care le purtați nu au nimic în comun cu ceea ce faceți în scenă”.

Tamazlăcaru mi-a recunoscut că s-a adresat celor de la Academia de Științe, dar nu s-a bucurat de sprijin și atunci mi-am propus serviciile. De ce la începuturi mergeam cu voi, pentru că luam costumele din Muzeu, vă îmbrăcam la concerte și aveam grijă să le întorc în siguranță înapoi, fiindcă erau exponate de muzeu, erau valori. Voiam ca voi să ieșiți în scenă și să prezentați valorile acestui popor și în materie de cântec și în materie de costum și lucrurile să se producă cât mai aproape de adevărul autentic. Mergeam cu voi ca să pot să-mi dau seama

ce putem face ca să aveți costumele voastre. Pentru că atunci exista un atelier al Uniunii Muzicienilor ce confecționa la mașina de cusut costume stilizate. Lucrau pictori care inventau și care nu cunoșteau tradițiile acestui popor. Chiar dacă am încercat să confecționăm acele costume după modelul exponatelor de muzeu, oricum nu a ieșit ceea ce trebuia. Și a doua idee a fost cea de a merge în Bucovina istorică de unde venea Maria Iliuț și care avea acolo, la Crasna, două surori care confecționau costume populare. A fost nevoie să-l rugăm pe șeful Uniunii Muzicienilor, Govorov, să ne dea mașina de serviciu ca să mergem la Crasna împreună cu Maria și să cumpărăm costume. Până la urmă v-am adus pentru fiecare costume de acolo.

V.Gh.M.: Într-adevăr aportul tău în materie de costum popular pentru ansamblul „Tălăncuța” a fost considerabil. Ca să ajungem astăzi, cei de la „Tălăncuța”, cu colecții întregi de costume populare. Îți mulțumesc din suflet în numele tuturor colegilor. Să revenim la munca ta de la Centrul Național de Creație. Ce s-a întâmplat de ai plecat de aici?

I.P.: Am creat Uniunea Meșterilor populari organizând primul congres și primul regulament. L-am convins pe Ion Bălțeanu să vină pe post de președinte al acestei Uniuni, ca eu să fiu vice președinte. De ce așa, mă întreabă toată lumea, de ce nu eu — președinte al Uniunii?

Pe atunci concepția era alta și chiar concepția mea. Am considerat că eu fiind Șefa secției — „Meșteșuguri artistice populare” nu era bine să conduc o organizație non guvernamentală, mi-am zis că nu e etic, nu e frumos. Primele expoziții tematice organizate la Muzeu cu meșterii populari le-am organizat eu împreună cu Ion Bălțeanu. Și mai departe nu știu ce s-a întâmplat. La unul din congrese Bălțeanu mă scoate din vice președinte și mai departe, culmea, la Uniunea meșterilor populari nici măcar membru fondator, nici membru de rând nu sunt înregistrată. Îi mulțumesc lui Tudor Colac că mi-a propus să fiu vice director și am lu-

crat cu el o perioadă. Apoi am fost numită Directorul Centrului Național de Creație Populară ca peste un timp să fiu destituită. N-am înțeles de ce, nu știu. Venise la Ministerul Culturii pe post de ministru Ion Păcuraru și împreună cu un coleg de al meu care tare se dorea a fi director, mă tot discutam și spuneau că-i fac de râs în republică. Totuși, acest coleg cu toate străduințele nu a devenit director, ci Iustina Scarlat care era pe atunci vice director. Continuam să lucrez la Centru în Secția „Meșteșuguri” ca la venirea unui alt director să fiu dată afară atât eu cât și Iustina Scarlat.

V.Gh.M.: Când a venit poezia în viața Iuliei Paliț?

I.P.: Am scris întotdeauna. Scriam, dar nu consideram că e publicabil și în general aveam o poziție greșită, gândeam că astea sunt doar gândurile mele și trebuia să rămână doar pentru mine.

V.Gh.M.: De aceea ai început să publici așa târziu?

I.P.: Da, târziu, la 43 de ani mi-a ieșit prima carte.

La un moment dat compozitoarea Daria Radu a făcut câteva cântece pe versurile mele și Mihai Cimpoi era tocmai în ospeție la noi la Centru. Daria a anunțat că piesele sunt pe versurile Iuliei Paliț și atunci Cimpoi a întrebat „Iulia Paliț scrie versuri?

Eu de ce nu știu?“ Până la urmă prima carte „Se lasă răceala, iubite“ am editat-o la insistența lui Mihai Cimpoi, care mi-a scris și prefață. Dar mai înainte de aceasta jurnalistă Silvia Condrățchi, după ce a citit ceva din versurile mele, m-a întrebat de ce nu public. Iar eu i-am zis că nu văd de ce, astea-s doar trăirile mele, la care ea mi-a spus — „Nu-ți pare că ești egoistă? Ție Dumnezeu ți-a dat talentul cu care trebuie să te împarți, să savurezi plăcerea scrisului, iar mie posibilitatea să savurez plăcerea cititului ca să mă descarc de negativ. Tu de ce mă lipsești de acest drept?“ Și această remarcă m-a mobilizat. Am publicat în „Literatura și arta“ și în alte editoriale. Am început a pregăti versurile pentru primul volum. Mai târziu a apărut al doilea cu titlul „Auzi, cum bate ceasul?“. Pot să mă laud că 2000 de exemplare din prima carte deja sunt în bibliotecile iubitorilor de poezie. Au fost cumpărate în cadrul concertelor susținute de mine și Nicolae Paliț.

V.Gh.M.: Cunosc volumele tale, care după mine au niște denumiri profetice. „Se lasă răceala, iubite“, acest volum atestă o perioadă din

viața ta, concluziile tale despre care acum nu vrei să vorbești. S-a întâmplat ceva și nu a mers mai departe, oricum ai trei copii și șase nepoți, ai întors o nouă filă din viața ta. Un alt început furtunos, cu îndoieli poate, emoții. Bănuiesc că nu ți-a fost deloc ușor. Și aici vreau să te întreb. De ce s-au întâmplat toate acestea în viața ta? Ești de fire pătimasă, ai întâlnit dragostea pe care o căutai tot timpul sau s-a încheiat un paragraf al vieții și trebuia să vină altul?

I.P.: Cred că mai degrabă s-a încheiat o perioadă din viața mea. Nu sunt pătimasă din fire, dar pun foarte mare accent și preț pe dragoste, pe sentiment. Consider greșită părerea că dragostea rezistă un an, doi, trei și pe urmă trece în respect. Nu sunt de acord cu asta. Eu nu pot trăi cu omul din preajmă fără acest sentiment. Numai așa pot ierta, pot trece peste momente când sunt ușor rănită sau afectată. Bineînțeles, în familie e normal să poți să-l faci pe cel din preajmă ta să te asculte, în primul rând, și tu să-i poți spune ce te deranjează în raport cu acțiunile lui față de tine.

V.Gh.M.: Adică e vorba de acea comunicare de la suflet la suflet.

I.P.: Așa este. Fără comunicare nu se rezolvă nicio problemă în viață în general, cu atât mai mult în familie.

V.Gh.M.: Când a fost să întemeiați o familie a fost dificil și pentru unul și pentru altul. Ați avut momente de îndoială, când vă gândeați

că poate ar fi fost mai bine să lăsați lucrurile așa cum erau?

I.P.: Au fost și din aceste momente, dar cred că de scurtă durată. Pentru mine era clar că trebuie să schimb ceva în viața mea, dar e foarte important cum schimbi ceea ce schimbi, că uneori crezi că ai schimbat, dar continui să suferi și atunci înțelegi că problema e în tine. Numai când știi ce vrei poți ști și cum să obții.

V.Gh.M.: De câți ani sunteți împreună cu Nicolae Paliț?

I.P.: Mai bine de douăzeci ani.

V.Gh.M.: Mulți înainte. Atunci când v-ați cunoscut, când v-ați îndrăgit, Nicolae Paliț nu era un cântăreț profesionist. Știu că tu ai contribuit considerabil la devenirea lui. L-ai susținut, l-ai îndemnat, l-ai promovat și l-ai introdus în lumea artistică. De ce atât de mult îți doreai să fie cântăreț?

I.P.: Atunci când l-am auzit prima dată cântând noi eram colegi. Eu director la Centrul Național de Creație populară, el șef la Direcția județeană cultură Ungheni. La un simpozion organizat de mine la Ocnița, ziua făceam cercetare iar seara colegii de acolo ne organizau picnicuri pe malul Nistrului și acolo l-am auzit pe Nicolae cântând. Am rămas foarte plăcut surprinsă și i-am zis — „Aveți o voce extraordinară, de ce nu vă cunoaște nimeni?“ Am insistat să vină la concurs, am contribuit la alegerea repertoriului. A venit la concursul interpretelor de folclor

„Tamara Ciobanu“ și a obținut locul întâi. Îmi amintesc, președinte al juriului era Maria Bieșu care auzindu-l a exclamat: „Unde a stat băiatul acesta până acum? El la operă trebuia să cânte.“

Atunci și Dirijorul Petre Neamțu i-a făcut o invitație pentru realizarea unor înregistrări cu orchestra „Folclor“. Mai târziu am remarcat și capacitatea lui Nicolae de muncă. El știe să muncească. Bunul Dumnezeu l-a dăruit cu multe talente.

V.Gh.M.: Consideri oare că cuplul vostru s-a consolidat foarte bine și datorită aspirațiilor voastre, și datorită dragostei pentru cântec și frumos? Mai târziu ați început a crea cântece împreună. Sunt sigură că uneori îi sugerați și frânturi de melodii și că el la rândul-i îi sugera textele. Ați făcut acasă un laborator de creație.

I.P.: Avem și niște concerte pe care le prezentăm în doi pe la stațiunile balneare din republică. Eu cu vers recitat și el cu cântece pe versurile mele. Întotdeauna suntem primiți de public cu ovații cu multă dragoste și căldură.

V.Gh.M.: Erai mereu împătimită de cântec, poezie, de scenă. În sfârșit Dumnezeu ți-a dat din toate acestea. Acum, dacă vrei să vorbești, despre cum în ultimii ani ai fost încercată în plan de sănătate. Ți-admir curajul cu care înfrunți boala pe care știi s-o dobori. Ai avut momente când te gândeai că e până aici?

I.P.: Nu m-am gândit niciodată așa. Bineînțeles, că atunci când auzi de un diagnostic mai dur pentru tine nu poți să nu ai niște reacții, niște trăiri ieșite din comun. Le-am avut și eu. Sunt o persoană credincioasă chiar dacă am crescut într-o familie de atei. De pe când copiii îmi erau mici și se mai îmbolnăveau uneori, atunci Dumnezeu a început să-mi dea semne că el există. Am avut mari probleme cu băiatul, a avut o traumă foarte serioasă la craniu și intervenția chirurgicală a durat de la 12.00 noaptea până la 6 dimineața, scoțându-se de pe crier așchii de os, ca astăzi bărbat în toată firea, tată a doi copii, să nu aibă nici o durere. Este puterea Domnului și în raport cu mine.

V.Gh.M.: Ce-ai putea să le spui celor care ca și tine trec prin grele probleme de sănătate?

I.P.: Să vorbească mai puțin despre problemă, să întreprindă tot ce este posibil din punct de vedere medical și să lucreze cu un psiholog bun. E foarte important. Eu am avut un psiholog, dar și fiica mea — Diana e psiholog și m-a susținut foarte mult și cealaltă fiică — Otilia e destul de versată în domeniul psihologiei. Chiar și băiatul meu Dorin are aptitudini în domeniu. Copiii și Nicolae îmi sunt mereu alături în problema mea. Este bine să gândești pozitiv.

V.Gh.M.: Dar cred că trebuie să ai și un caracter puternic. Cu ce se ocupă acum Iulia Paliț, ce face, ce creează, fiind omul care nu stă niciodată pe loc?

I.P.: Acuma fac texte pentru cântecele lui Nicolae, în primul rând, dar și pentru alți cântăreți când sunt solicitată. Îmi face plăcere să constat că am peste 200 de cântece cu diversă ritmică și tematică interpretate de cântăreți recunoscuți. Multe texte de romane au fost remarcate cu diplome de gradul întâi, doi și trei la Concursul „Crizantema de Argint“.

V.Gh.M.: Cum faci textele — la inspirație sau la comandă?

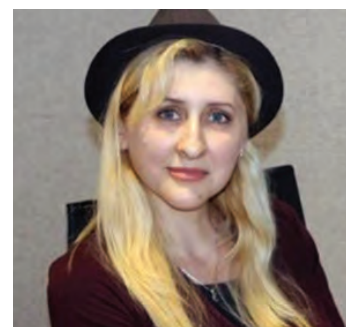
I.P.: La inspirație. Și dacă revin la gândul credinței, aici am înțeles foarte clar că de multe ori în reușita textelor nu este meritul meu, simt că vine de undeva o energie.

V.Gh.M.: Paza celui de sus îți doresc în continuare, Iulia, alături de cei dragi.

I.P.: Mulțumesc mult.

OPINII

Vincent van Gogh sau floarea tristă

ANDA-CRISTINA VAHNOVAN

Despre operele unui artist este greu să vorbești în termeni descriptivi sau critici, mai ales dacă nu te pricepi mai deloc la arta. Poți spune doar că îți place sau nu, că îți transmite o stare sau te lasă rece. În cazul pictorului olandez Vincent van Gogh apare un sentiment contradictoriu. Pe de o parte m-a speriat privirea tulbură din multe autoportrete, mai ales alea cu urechea lipită bandajată, iar la polul opus mă fascinează frumusețea culorilor, ale peisajelor și ale florilor care m-au surprins deopotrivă. Îmi plăcea tabloul cu floarea soarelui, vestitul său tablou, dar m-au surprins și cele noi descoperite în muzeul ce îi poartă numele, din Amsterdam. Florile de migdale, irișii, macii, florile din vaza albastră sunt doar câteva dintre acestea. Mulți copaci în floare, lanuri și peisaje, în care, în mare parte culoarea galbenă, preferata autorului, este dominantă.

Curios este faptul că pe 30 martie 1852, mama pictorului, Anna, a dat naștere unui copil căruia i-a pus numele Vincent-Willem, care s-a născut mort. Dar exact peste un an, pe 30 martie 1853, s-a născut un alt fiu căruia i-a fost dat același prenume. Acest copil a urmat școala locală de

cadre didactice și casa parohială pentru educație religioasă, dorindu-și să devină pastor protestant asemenea tatălui său. Dar a picat examenele de admitere la Universitatea din Leida. Este înscris la cursuri de trei luni la Bruxelles, dar le pica și pe acestea la final, fiind o dezamăgire pentru părinții lui.

La vârsta de 15 ani se mută într-o zonă minieră Borinage unde a susținut familiei sărace cu ajutorul lecturilor din Biblie. Vincent a compromis lucrurile și de această dată. Interpretând exagerat textul evanghelic, a trăit în sărăcie și a locuit într-o colibă unde dormea pe podea și se hrănea cu apă și pâine. Tot ce avea a donat săracilor, iar pe cei bolnavi i-a îngrijit cu atenție. Și atunci decide să se mute la Paris și să se facă remarcat în lumea artei. Începe o perioadă frumoasă de colaborare cu artiști renumiți ai timpului dar

și primele simptome de boală încă neidentificată ale pictorului. A fost mereu sărac, susținut financiar în întregime de fratele său Theo, care îi plătea o rentă lunară, iar în schimb Van Gogh îi trimitea picturile sale

pentru ca Theo să încerce să i le vândă la galeria de arte unde lucra. În 15 luni pictează într-un ritm ireal aproximativ 200 de tablouri dar ajunge să fie internat într-un spital de psihiatrie, după ce încearcă să îl rănească, într-un acces de nebunie, pe prietenul său Paul Gauguin cu briciul și apoi își

taie o ureche. Pentru că nu era sigur de vindecare, Theo, fratele său, l-a trimis la doctorul Gachet în orașul Auvers-sur-Oise unde pictează din nou, într-un ritm neomenesc, câte un tablou pe zi, ajungând să adune un număr de peste 70 de tablouri în mai puțin de două luni. În ziua de 27 iulie 1890 a ieșit din cameră să

picteze pe câmp. Acolo s-a împușcat în urmă cu pistolul și a murit peste 2 zile. Totuși varianta de suicid este încă contestată de specialiști.

O viață deloc limpede, cu neîmplinire religioasă, cu o serie de dezamăgiri aduse părinților, căsătorit și apoi divorțat cu o prostituată, cu crize de epilepsie și depresie, în care își mânca culorile de pe șevallet, intoxicându-se cu ele, iar apoi diagnosticat cu un șir de alte boli mintale — Vincent van Gogh lasă în urma sa lucrări de geniu. Valorificate, evident, doar după moartea

acestuia și apreciate pentru tehnica sa unică de execuție.

Sentimentul cu care am rămas după vizita muzeului Vincent van Gogh din Amsterdam este că genialitatea se plătește cu jertfe prea mari. Că are un diagnostic sau chiar mai multe. Iar operele, care acum ne încântă privirea și au dat motive de îmbogățire negustorilor de replici ieftine și produse cu imprimeuri celebre, au fost născute din chinuri sufletești și dintr-o sărăcie lucie. Altfel privesc acum floarea-soarelui lui Van Gogh. Este, de fapt, foarte tristă.

ȘTEFAN SOFRONOVICI, SCRITOR, SPECIALIST LA CAIE

Dumitru Dorin Prunariu, cosmonautul tuturor românilor omagiat la Chișinău

Dr. inginer cosmonaut Dumitru Dorin Prunariu, membru de onoare al Academiei Române și al Academiei de Științe a Moldovei, a fost omagiat la Chișinău cu ocazia împlinirii frumoasei vârste de 70 de ani. Evenimentul a avut loc la Centrul Academic Internațional Eminescu, în data de 30 septembrie 2022, cu participarea mai multor oameni de știință de la Chișinău și din București, fiind organizat de către echipa Centrului Academic Internațional Eminescu și moderat de către academicianul Mihai Cimpoi, director onorific (nesalarizat) al acestei instituții de cultură, pe care domn ia să a fondat-o cu 22 de ani în urmă.

Directoarea Elena Dabija a salutat distinșii oaspeți prezenți în sală, dar și pe omagiat, care era prezent online, adresându-i sincere felicitări cu ocazia zilei de naștere și amintind că domnia sa este prezent în Buletinul „Mihai Eminescu” nr. 1 (20) din anul 2020 cu o comunicare la Congresul Mondial al Eminescologilor, ediția a IX- a din anul 2020, intitulată „COSMOGONIE, MIT ȘI

ȘTIINȚĂ ÎN OPERA LUI MIHAI EMINESCU.”

Academicianul Mihai Cimpoi a mărturisit că se bucură de colaborarea frățească prodigioasă. Apoi a vorbit și de un scurt istoric al rela-

cură și mai mult faptul că domnia sa a participat și la literatură cu aceea comunicare din anul 2020, de Ziua Limbii Române, vorbind despre ideile cosmogonice și cosmologice din opera eminesciană, dar și despre ro-

țiilor omagiatului cu comunitatea academică de la Chișinău, amintind de prelegerea despre istoria aviației românești, ținută de dr. Dumitru Dorin Prunariu acum câțiva ani la Chișinău. Apoi a subliniat că ne bu-

lul lui Mihai Eminescu în formarea limbii române literare.

Academicianul Ion Tighineanu, președintele Academiei de Științe a Moldovei, a adresat omagiatului cu ocazia frumoasei vârste sincere fe-

licitări, urări de sănătate și noi realizări, exprimându-și dorința de a păstra acele legături de colaborare, de a păstra acea apropiere sufletească, ce ne permite să creăm, să zidim și să ne bucurăm de viață împreună. Apoi a venit cu o surpriză muzicală, un imn scris de către compozitorul Constantin Rusnac și interpretat recent la conferința „Științele fundamentale pentru dezvoltare durabilă și pace”, care s-a desfășurat câteva zile în urmă. Surpriza a reușit, cântecul s-a auzit bine, creația muzicală valoroasă bucurându-l pe omagiat. În final președintele Ion Tighineanu i-a spus omagiatului: “Vă așteptăm cu drag la Chișinău”.

Academicianul Valeriu Tabără, președintele Academiei de Științe Agricole și Silvicultură din București „Gheorghe Ionescu — Șişești” a spus în cunoștință de cauză că omagiatul este un excepțional colaborator al Academiei și al momentelor excepționale acolo unde se cere, fapt pentru care și-a exprimat admirația.

Domnul academician Valeriu Tabără a vorbit cu drag și despre opera poetului nostru național Mihai Eminescu, subliniind rolul eminescologilor de la București și Chișinău în promovarea ei. Referindu-se la două creații eminesciene: poezia *La steaua* și poemul *Luceafărul*, a spus că sunt senzaționale și că ele prezintă filosofic și științific cosmosul explorat de către omagiatul nostru.

În sală a fost prezent și academicianul Ioan Jeleu, vicepreședintele Academiei Agricole și Silvicultură și academicianul Boris Găină, vicepreședinte al Academiei de Științe a Moldovei.

Intrând în dialog cu cei de la Chișinău, prin rețelele de socializare, cosmonautul Dumitru-Dorin Prunariu ne-a destăinuit multe lucruri interesante ca om de știință, implicat în activități de rang internațional:

„În primul rând, a spus domnia sa, multe mulțumiri pentru urările de sănătate cu ocazia zilei mele de naștere. Mă bucur că acest lucru se face de la o instituție legată direct de poetul nostru național Mihai Eminescu, poetul tuturor românilor, un geniu care a reușit în mintea lui să vadă Universul așa cum este, să-l vadă cu legile

lui, să vadă societatea de atunci, să întrevadă într-un fel și viitorul societății. Multe din poeziile lui sunt atât de actuale, dacă ne uităm la ceea ce se întâmplă în lume, la ceea ce se întâmplă la noi. Mă bucur mult că marcăm acest lucru aici unde Eminescu este pus pe primul plan. În preocupările mele desigur poezia lui Eminescu m-a însoțit. În spațiul cosmic de la bordul stației orbitale Saliut 6 mi — am amintit de versurile lui Eminescu din poezia *La steaua*. Toată filosofia cuprinsă acolo, toată partea de știință cuprinsă în versurile acelea era atât de

vie acolo și atât de prezentă în spațiul cosmic alături de mine.

Pe lângă aceasta, desigur preocupările pentru planeta noastră, preocupările pentru viitorul ei reprezintă un alt domeniu care caracterizează activitatea mea actuală. Anul trecut am încheiat în cadrul Organizației Națiunilor Unite Comitetul ONU pentru explorarea pașnică a spațiului extra atmosferic, o activitate de trei ani ca vicepreședinte activ în conducerea unui grup de lucru pentru elaborarea Agendei Spațiale 2030, care caută să completeze cu elementele de tehnologie spațială de dezvoltare durabilă, stabilite de ONU. Toate aceste lucruri prefigurează un viitor pe care ni-l dorim. Apar noi provocări, noi situații internaționale, apar noi dezvoltări, inclusiv în natură, nu numai în societate, care ne vor stimula în continuare să abordăm aceste domenii și să le actualizăm.

Un domeniu prioritar acum, prin iminența activităților care sunt în

desfășurare, îl reprezintă abordarea Lunii. Peste trei ani urmează ca un prim echipaj uman, multinațional, după mai mult de jumătate de secol, să pună din nou piciorul pe lună. Explorarea Lunii și exploatarea bogățiilor ei naturale se va face în cadrul unei asociații internaționale, care se numește Asociația Satul Lunar, un sat al modului de colaborare ca la sat între cei care vor reprezenta cetățenii unei comunități care se va forma pe Lună. În acest context am fost solicitat de colegii mei din asociație, care asociație cooperează direct cu ONU, să conduc un grup global de experți pentru activități durabile pe lună. Timp de doi ani ne întâlnim online în cadrul acestei asociații de câte două ori în fiecare lună, ajungând să elaborăm un document de aproape 100 (una sută) de pagini, pe care îl vom publica în curând și pe care îl vom depune ca document în cadrul ONU pentru explorarea pașnică a spațiului extra atmosferic. Aici se vor întâlni americani, chinezi, poate și indieni, ruși, japonezi etc. Privății vor începe să exploateze resurse naturale de pe lună într-un mod eficient și într-un final, mai convenabil decât pe pământ, deoarece acolo sunt substanțe într-o concentrație mult mai mare decât pe pământ, cum ar fi Heliul -3, care poate fi folosit în reacții nucleare pentru producere de energie. Toate acestea sunt probleme de viitor și mie îmi place să mă uit înainte. Mă uit în urmă la ce am realizat, am tras linie și am zis: bine, plecăm mai departe”.

Spre final acad. Mihai Cimpoi mi-a oferit și mie cuvântul și i-am mărturisit omagiatului că în calitate de redactor — coordonator al Buletinului “Mihai Eminescu” am citit cu interes de câteva ori articolul domniei sale, scris în cunoștință de cauză și am constatat cu bucurie că dr. inginer cosmonaut Dumitru — Dorin Prunariu îl cunoaște și îl iubește pe Eminescu. Dar, în opinia mea, cine îl prețuiește și îl iubește pe Eminescu, adică opera sa, prețuiește și iubește România.

Îi dorim cosmonautului tuturor românilor un sincer LA MULȚI ANI și îl așteptăm cu drag la Chișinău.

Maria Sagaidac, actriță de cinema, Maestru în Artă, matematician, doctor în științe fizico-matematice, profesor universitar.

S-a născut la 20 octombrie 1942, în satul Cuhureștii de Sus, raionul Florești. Este considerată prima actriță din spațiul sovietic în anii 70-80 al secolului trecut care a devenit doctor în științe matematice, docent, pedagog. Și-a susținut teza de doctor habilitat cu tema „Jocuri diferențiale cu durată fixată” (1971).

În calitate de actriță de cinema a debutat în 1968, la studioul „Moldova-film”, în rolul tinerei spaniole Amparo din filmul regizorului Emil Loteanu „Această clipă”. Evoluează în roluri dramatice, tragice și de comedie din operele dramaturgiei clasice și contemporane. A interpretat roluri de rezonanță: Viorica, în „Singur în fața dragostei” (1969), Anca în „Ofițerul în rezervă” (1971), sora lui Baturin în „Lăutarii” (1971), Djanina în „Pământ, Postrestant” (1971), Catinca în „Toate dovezile împotriva”, Nicușor în „Nicușor din tribul TV” (1975), Pearl în „Marc Twain contra”, Ilinca în „O întâmplare la festival” (1976), Oxana în „Și veni va o zi” (1979), soția președintelui de colhoz în „Cum să devii celebru” (1984), Maria în „Bătăi în ușă” (1989) etc. A jucat și în câteva filme televizate: „Miorița”, „Mama și fiul”, „Fratele meu, Iuda”, „Doamna cu nouă vieți” etc. În anul 2015, a fost distribuită în primul scurtmetraj de ficțiune „Raisa”, regizat de Pavel Cuzuioc.

Până la **23 decembrie**
vă puteți abona
la revista
„REALITĂȚI CULTURALE”
pentru anul 2023

**Abonarea poate fi făcută
la toate oficiile poștale**

Arhiva anilor precedenți este disponibilă pe site-ul

www.casadecreatie.md